

Alexandru Gica

Unâ istorie pritu cântitsi a armânjloru ditu Românie

Tut c-un cântic sh-anchisea...

Tehnoredactare: Alexandru Gica
Coperta-concept grafic: Monica Gica

Carti tipusitâ cu andrupâmintulu a tăifurloru armâneshtsâ
Mariana sh-Dumitru Papacu
Silvia sh-Valentin Papacu

Copyright © Alexandru Gica, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GICA, ALEXANDRU

Unâ istorie pritu cântitsi a armânjloru ditu Românie : Tut cu-n cântic sh-anchisea... / Alexandru Gica. - București : Editura Societății Culturale Aromâne, 2017

ISBN 978-606-94542-1-3

94

323.1

Alexandru Gica

Unâ isturie pritu cântitsi a armânjloru ditu Românie

Tut cu-n cântic sh-anchisea...

Editura Societății Culturale Aromâne
București, 2017

Protu zboru

*„Sh-cara, lailj, va s-chirem,
Cântitsli s-armânâ.
Cântitsli atseali cu doru,
Várnâoarâ nu-shi ma moru.”¹*

Amu aestâ carti tu minti sh-tu suflitu di multu chiro. Tu anjlji 2000-2006 fui tu pareia di cântitsi shi jocuri armâneshtsâ „Pilisterlu”. Prota, nu para vreamu s-intru tu parei, ama eara xichi di ficiori shi, ma multu ca borgi, intrai tu parei. Nu mi feciu pishmanu. Furâ anj multu mushats. Gioclu shi cânticlu armânescu mi featsirâ s-duceşcu altâ soi lumea a noastră. Tuti aesti s-ampiltirâ cu vrearea a mea tră isturie. Mihai Bushu, unlu di oaminjlji tsi shtiu multu ghini cânticlu armânescu, featsi dhoară tră „Pilisterlu” unu caietu cu cântitsi, iu eara angrâpsits shi atselj tsi sculară atseali cântitsi. Atumtsea duchii tsi yishteari easti cânticlu armânescu. Ma amânatu, anvitsai multi lucrî di la Corina Iosif² sh-di la Hrista Lupci. Cartea aestâ lâ easti ancljnată a treilor.

Altu lucru tsi mi featsi si-adaru carti easti atsea câ nu s-adrarâ xităxeri salami tră aestu lucru: cum easti yilipsitâ isturia armânească tu cântitsi? S-adrarâ lucrî tră chirolu ma veclju (cu cântitsli fureshtsâ sh-cu atseali a armătuladzloru) ama tsiva tră chirolu di adzâ. Ti atsea apufusii s-adaru xităxearea a mea tră armânjlji di Românie tu chirolu di la colonizarea a armânjloru Cadrilater pânâ adzâ. Nafoarâ di mirachea a mea tră isturie, fu shi

---

¹ Cumată ditu unu cânticu armânescu tsi zburashti tră polim. Citatlu easti ditu cartea alu Nicolae Caraiani, Nicolae Saramandu, „Folclor aromân grămostean”, Editura Minerva, 1982, frândza 372.

² Corina easti armână dupâ dadă. Adră Conservatorlu Iashi shi adzâ easti unâ multu bunâ xităxitoari a cânticlu armânescu (shi a cânticlu miglinitu).

unu altu lucru tsi-nj deadi hâshti tră aestu proiectu. Adrai multi *interviuri* cu aushi armânj. Niscântsa di aeshtsa aushi ânj dzâsiră cântitsi tsi nu li aveamu avdzâtă canâoară. Eali avea dinâpoi, di nai ma multili ori, unâ istorie di bană multu importantă. Ti atsea duchii unâ mari borgi câtă aeshtsa aushi, s-bagu pi carti isturiili a loru.

Tu carti suntu shi cântitsi i poemi adrati di oaminj di aradă. Elj vrurâ sâ-shi spunâ ponlu, cripărili, sâ-shi spunâ istoria. Aestâ carti easti shi unu semnu di tinjie tră aeshtsa armânj tsi u tsânurâ tu bană isnafea. Ari anvitsats tsi dzâc câ taha cultura armânească cheari. Nu shtiu câti alti milets au ahâts oaminj di aradă tsi angrâpsescu poezii, tsi scoală cântitsi „yii”, tsi aspun lucrî ditu bana *reală*. Easti, vahi, semnul nai ma vârtosu câ lumea a noastră nica da yimishi, câ lumea a noastră nica bâneadzâ.

Sigura, va s-aflats shi cântitsi adrati după poemi angrâpsiti di poets clasits. Easti unu altu lucru cu cari putem s-him pirifanj. Poetslji a noshtsa clasits fură „folclorizats”. Poemili a loru suntu cântati la numtsâ sh-la alti yuirtii. Easti unu lucru tsi nu shtiu maca ari uidie tu alti culturi.

Va s-aflats tu aestâ carti cântitsi tră tuti iventurili importanti ditu istoria *recentă* a armânjloru ditu Românie: colonizarea, bana Cadrilater, *refugiulu* ditu 1940, mintearea cu Minarea Legionară, polimlu, alumta contra a comunishtsâloru, ahapsea, deportarea ditu 1951, *colectivizarea*, apâryisearea a horilor, alăxearea a turliei traditsională di bană, modernizarea, exodlu tu Ascăpitată, xanadishtiptarea armânească, polemica tu tsi mutreashti calea pi cari anchisi cânticlu armânescu. Sigura câ pot s-hibă alathusuri tu aestâ carti. Xităxearea/*cercetarea* prindi si s-ducâ ma largu. Easti ananghi di xităxeri ahoryea tră tuts atselj armânj tsi sculară cântitsi (lipseashti s-hibâ aspusă bana a alushtoru oaminj). Aesti suntu lucrî

tsi vor adrari tu yinitoru³. Mini duchii câ lipseashti s-higu tu aestâ carti atsea tsi shtiu tora tră aesti lucrî. Amu umutea câ ma-nclo va s-potu si-adaru unâ altâ carti tră idyiu subiect, ma avută sh-ma bună.

Atsea tsi easti xichi tu aestâ carti easti iholu a cântitsloru. Ti atsea, mutrits *Youtube* ta s-avdzâts cântitsli a curi zboarâ shi istorie va li ghivăsits aoa. *Youtube* easti unâ thamă sh-ti armânj.

Ari niscântșâ tsi-sh pizuescu câ armânjlji tsi voru sâ-shi tsânâ identitatea a lor armâneascâ nu suntu axi di altutsiva dicâtu di vârâ gimbusi. Ama multșâ xenj dzâcu câ nu vidzurâ tu bana a loru spectacolu ma mushatu di atselu iu mări parei di armânj suntu axi s-cântâ deadun, cu hâshti. Pistipsescu câ tu cânticu himu ma mushats. Cânticlu easti yitria a noastrâ. Poetlu Mihali Prefți avu aestâ *intuitsie*. Nâsu dzâsi câ patrida a armânjloru easti cânticlu.

Ti atsea io tora vâ dimându:
Cânticu s-adrămu di-a nostru plângu,
Sh-ca nâ icoană s-lu vigljemu...
Estă-i patria tsi u avemu.⁴

Ti atsea, lipseashti s-nâ vigljemu cântitsli, iholu a loru, zboarâli a loru. Ma s-li chirem, va nâ chirem istoria.

Alexandru Gica

---

³ Easti ananghi di ahtări xităxeri (istorii armâneshtșă pritu cântitsi) tu tuti văsiliili iu bâneadzâ armânj. Dupâ tsi aesti xităxeri va s-hibă adrati, poati va s-avem tihea s-avem unâ istorie pritu cântitsi a **tutulor** armânjlor.

⁴ Aesti stihuri suntu ditu poema „Durut Iho” alu Mihali Prefți. Putets s-aflats aestă poezie tu cartea alu Prefți „Meru ancrușiljeatu pi hlambură”, alăncită Feiburg, 1996, la Editura „Zborlu a nostru”. Poema easti la frândzâli 21-22. Strofa aspusă aoa easti atsea ditu soni.

Colonizarea. Tu 13-li di Cirisharu 1925, chivernisea românească deadi unu nomu (Jurnallu numirlu 1698) pritu cari apufusi colonizarea a Cadrilaterului, naia tsi u amintă tu 1913 di la Vâryârie, dupâ dheftirlu polim balcanicu. Apofasea avea tu scupo „românidzarea” a Cadrilaterului tsi avea tu 1913 mashi 2,3% populatsie românească (turtsâlji deadun cu tatarilji eara 48% shi vâryarilji 43%). Ama nu mashi sinferlu românescu fu atselu tsi dusi la colonizarea a armânjlor. Unâ altâ furnje fu polimlu anamisa di grets sh-di turtsă (1919-1922). Conferinta di irinj di Lausanne (1923) apufusi unâ alăxeari di populatsie. Ma multu di unâ miliună di grets ditu Turchie vinirâ Grâtsie shi nai ma multsâlji s-curdisirâ Machidunie.

Tră armânjli ditu atseali năi fu unâ catastrofie. Dupâ unu congressu tsi s-tsânu Veria (Grâtsie) 30-li di Brumaru 1924, s-apufusi câ nai ma bunlu tropu di ascâpari ditu aestâ catandisi eara fugarea Românie ti atseali tăifuri di armânj tsi avurâ znjie di la vinearea a profidzloru⁵ grets (armânjli lâ dzâtsea *măgiri*). Colonizarea anchisi di la armânjli ditu Grâtsie ama nai ma multsâlji armânj tsi vinirâ Cadrilater furâ di Vâryârie. Aesta s-featsi câ tse Vâryâria tsânea multâ inati ali Românie tră tsi s-featsi 1913 shi tră aestâ furnje bâgă multi ambodiuri a armânjlor tsi eara Vâryârie. Colonizarea tu Românie tsânu ditu 1925 pânâ tu 1943 (ama tu chirolu 1933-1943 vinirâ putsâni armânj).

Vinirâ ma multu di 30000 di armânj Cadrilater (ma multu di 6000 di fumelj; vâra 3500 di fumelj Durostor shi vâra 2500 di fumelj Caliacra)⁶. Prota isapi fu ca armânjli shi românjli tsi lipsea

---

⁵ Prosfigu=refugiatu.

⁶ Avemu unâ isapi adrata di Nicolae Saramandu ti anlu 1968. Nâsu dzâtsi câ tu atselu chiro bâna 29400 di armânj Dobrogea (alantsâ armânj nu suntu loats tu isapi). Ditu aeshtsâ armânj, 15100 avea arâdâtsini Vâryârie, 11530 Grâtsie, 1720 Arbinushie shi 1050 Republica Macedonia. Saramandu

s-yinâ Cadrilater, s-hibâ tu idyiuł numir. Nu fu ashi. Armânjlji furâ niheamâ ma putsânu di treia parti (vinirâ vârâ 100000 di colonishtsâ Cadrilater). Tu 1938, românjlji deadun cu armânjlji ditu Cadrilater eara 29% ditu populatsia a Cadrilaterlui.

Bucureshti si-adrâ un comitet trâ colonizari tu cari lucrârâ Stere Hagigogu⁷ (1888-1957), Constantin Noe⁸ (1883-1939) shi Vasili Mushi⁹ (1895-1969). Alantu om tsi lucrâ multu ti colonizari bâna Grâtsie. Easti zborlu trâ Yeoryi Celea. Celea eara amintatu Fetitsa (23-li di Aprilu 1880). Anvitsâ la liceulu româneescu di Bituli shi s-featsi dhascal tu sculia românească di Selia. Thimiljusi sculia românească di Gramaticova. Elu fu nai ma marli propagandistu ti emigrari tu lumea a fărshirotslor di Grâtsie (cunuscuts tu Românie cu numa di *shopani*¹⁰). Cât chiro bână Turchie shi Grâtsie, alumtâ multu trâ *cauza* românească. Adrâ shi ahapsi trâ aestâ itie. Nâs eara unu mari cântătoru. Shtim trâ un cântic adratu di elu, tsi zburashti trâ câvgâlu cu gretslji ditu ahurhita a etâljei 20 (easti zborlu di cetili grâtseshtsâ pitricuti di chivernisea di Athina ta sâ-lj asparâ armânjlji tsi eara mintits tu propaganda românească). Ma-nghios putets s-ghivâsits zboarâli a alushtui cântic.

---

dzâtsi câ adzâ bâneadzâ Românie anvârliga di 60000-70000 di armânj. Tu catagrafia ditu 2002 suntu angrâpsits 25053 *aromâni* shi 1334 di *macedo-români*. Catagrafia ditu 2011 nu-lj adutsi ici aminti armânjlji.

⁷ Hagigogu eara di Veria. Vini Românie năinti di colonizari. Fu tu partia liberală, atsea tsi cumândăsea România tu anlu 1925, cându si-adrâ colonizarea.

⁸ Noe eara miglinit (tucan). Angrâpsi un multu bun studiu „Colonizarea Cadrilaterului” tu Revista di Sociologie Românească, an III, numirlu 4-6 ditu 1938.

⁹ Mushi angrâpsi cartea „Un deceniu de colonizare în Dobrogea-Nouă 1925-1935”, tipusitâ di Sutsata di Cultură Macedo-Română tu anlu 1935. Trâ Mushi va sâ zburâm ma-nclo tu aestâ carti.

¹⁰ Numâ tsi yini di la „shopat”.

Eshi pi dzeană s-dai nă boatsi,
Cătă iu loashi lăi Fărshiroate?
Fărshirotsi ma gioni di tuts,
Rushenea aistă cum s-u ports?
Ia lă dă nă pătăreauă¹¹,
S' fugă greclu tu Mureauă¹².

Dupâ tsi bână 45 di anj Gramaticuva, Celea vini Cadrilater tu 1925, tu hoara Cara-agaci, judetslu Caliacra. Tu chirolu 1940-1947, Celea bână pi ciufflichea Ghimpatsi. Di apoia vini Bucureshti, iu muri tu 1966. Yeoryi Celea easti adusu aminti tu cânticlu di manghiosu:

Nă vini nă carti di la domnul Celea.
Loats-u ficiori shi u adghivāsits tu mesea di hoară.
Tsi vă spuni cartea fciori?
Tu carti nă spuni:
Da 50 di njlji, da dzatsi ictări di loc.
Da nă preaclj di calj shi carotsă ti niturnari¹³.

Easti unu cânticu di propagandă. Niheama paraxin easti stihlu „da 50 di njlji”. Armânjlji nu aprucheară pâradz s-yinâ Românie. Poati s-hibâ zborlu di vâr agiutor tăxit ama cari, di-apoia, fu agârshit di chivernisea românească. Prota, armânjlji câftarâ 15

---

¹¹ Pătăreauă=salvă.

¹² Mureauă=Peloponez. Cânticlu easti angrăpsitu dupâ unu manuscrisu alu Niculachi Colimitra tipusit tu 2017 la Editura a Sutsatäljei Culturali Armânească di Bucureshti: „Pleasa” (frândzâli 56-57).

¹³ Varianta tsi u angrăpsimu aoa easti ditu cartea alu Santa al Culachi al Todî, „Yramostea sh Tuduradzljî”, editura MNLR, Bucureshti, 2011. Cânticlu easti la frândza 35.

ictări ti cathi fumealj, cratlu român s-pâlteascâ calea pâna Românie, virisie (creditu) cu turnari tu lungu chiro (tră adrarea a casilor) cum shi actsiunea a cratlu român pi ninga atselu grâtsescu ca aestu s-da pâradz ti tsi alâsarâ elj Grâtsie. Tsi apruchearâ armânjlji? 15 ictări di locu mashi tră atselj tsi shidea la sinurlu cu Vâryâria. Atselj tsi nu avea locu la sinuri apruchea mashi 10 ictări. Mashi niscântsâ colonishtsâ apruchearâ casi i materiali di constructsii. Nai ma multsâ shi-adrarâ/acumpârarâ singuri casili. Armânjlji tsi vinirâ dupâ 1933 nu mata furâ luyursits colonishtsâ. Elj nu apruchearâ locu.

Tu 1929, cratlu român âlj pitricu I. Max Popovici shi Victor Brabetseanu ta s-veadă cari easti hala a armânjlror ditu Iugoslavie, Grâtsie shi Vâryârie. Cându s-turnarâ Românie, doilji inspectori angrâpsirâ un raport iu Yeoryi Celea eara cutuyursitu tră tâxerili multu mări tsi li adra a armânjlror ta s-yinâ Românie¹⁴. Cânticlu di ma-ndzeanâ poati s-hibâ unâ provă câ aesti cutuyurseri avea thimelju.

Va s-adutsemu aminti aoa shi unu cânticu tu limba română cari eara luyursitu ti „Marșul coloniștilor”.

Din Pind venit-am oțeliți
În lupte și amar,

---

¹⁴ „Întocmirea tablourilor de emigranți și organizarea plecării lor din Grecia a fost încredințată unor persoane particulare de origine macedoneană, D-nii Celea și Kehaia care au creat un curent factice în favoarea emigrării în aproape toate comunele românești din Macedonia. Acest curent a fost creat prin promisiuni și încurajări de tot felul care arătau acestor oameni simpli situațiunea ce-i aștepta în România, ca pe un pământ al făgăduinței” Putets s-aflats aestâ cumată ditu raport tu cartea „Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică” angrâpsită di Adina Berciu-Drăghicescu și Maria Petre (Editura Universității din București, 2004), la frânda 459. Kehaia, tsi easti shi elu adus aminti tu raport, eara armân di la Livădz.

Din Pind venit-am ca să fim
De strajă la hotar.

Avânt și suflet am avut
Și dragoste de frați
Și peste țări noi am unit
Azi Pindul de Carpați.

Am revenit să re'nălțăm,
Cu drepturi de stăpân,
Sfântul drapel ce-a fâlfâit
Sub Mircea cel Bătrân.

Și strânși uniți să scriem pe el
Cu litere de pară,
Deviza noastră de coloni:
Un neam, un tron și-o țară.¹⁵

Ari ma multi cântitsi tsi zburăscu tră colonizari. Aestu di ma-nghios easti tut di propagandă. Teia, tsi eara picurar, agiumsi tora *plugar*¹⁶ ama sh-tsânu shi veacljea zânati. Bâneadzâ ca pâshe: „ari banâ shi zuii”.

Teia, gioni picuraru,
Cu tâmbarea pi yumaru,
Shi-ari oi multi, cârnuti,
Tsi sh-li pashti nsusu tu munti,
Lj-si-aurâ sh-di oi sh-di tuti.

---

¹⁵ Nu putem si-aflămu cari adră stihurili tră aestu cânticu shi nitsi cari adră iholu.

¹⁶ Plugar= om tsi lucreadzâ cu aratrlu; huryeat.

Avdi Teia câ tu Armânii,
Sh-ari bană shi zuii¹⁷.
Protlu *trenu* ma shi-aricheashti
Sh-tu Armânii dânsêashti.
Cum agiumsi tu-Armânii,
Teia sh-si featsi *plugaru*,
Emu *plugaru*, emu picuraru,
Teia-u dutsi multu ambaru,
Shi-adră casi ca pâlăts,
Shi sh-lo oi multi cu *plăts*,
Shi-agârli a lui, cu tinjii.¹⁸

Cânticlu tsi va-lu pârâstâsimu tora easti adratu di Yeoryi Mishaca, armânu amintat la Livădz. Ditu cântic s-ducheashti câ furnja di fugari ditu Grâtsie fu atsea câ s-asparsi bana di unu chiro sh-nu ma pots s-ti „andâmuseshtsâ cu vâr di a noshtsâ”. Exceptsional tu aestu cântic easti atsea câ s-dzâtsi averlu („Durostorlu-i vâryârescu”) shi câ scupolu eara adrarea ti unâ cohi armânească („va-lu adrăm macidunean”).

Nu-i chirolu di nâ oară,
Cum ishea aushilji năfoară.
Loa cârliglu shi-nchisea,
Tut cu cântitsi pri iu s-dutsea.
Tora câtâ iu nchiseshtsâ,
Vâr di a noshtsâ nu andâmuseshtsâ.
Fudz, fudzim tu Armânie,

---

¹⁷ Zuiie=bană. Alăsăm tu aestu cânticu formili fonetitsi tsi s-bitisescu tu *ii*.

¹⁸ Nicolae Caraiani, Nicolae Saramandu, „Folclor aromân grămostean”, Editura Minerva, 1982, frândza 326 (textul numirlu 262).

C-aclo-i bană și isihie.
Calea nâ easti pit amari.
Pritu amari sh-pitu Turchie,
Va s-agiundzem Românie.
Sh-aclo ca s-nidzem,
Dzatsi ictări va nâ loăm,
Shi casi nali va s-adrăm.
Durostorlu shi Caliacra,
Durustorlu-i vâryârescu,
Sh-va-lu adrăm macidunean.¹⁹

Aestâ idee, câ armânjli vinirâ Cadrilater ta sâ-shi adară unâ
fuljeauă a loru, u aflăm shi tu unu altu cânticu:

Armânjli ditu Vâryârii
Nchisirâ ti tu Armânii,
Ta sh-ljea locu di vâsilii,
Ta sh-bâneadzâ isihii.²⁰

Lucurli nu furâ buni tră tuts. Paplu Ianca Duciuleri²¹ adră
shi elu unu cânticu tsi adra propagandă tră fudzearea Românie.

Nu-i chirolu di vârâoarâ,
Câ bâna aushilji nafoarâ.
Tut cu un cântic sh-anchisea...
Di s-fudzits tu Armânii,
Câ aclo-i bană shi isihie.

---

¹⁹ Cânticlu easti avdzât di la Iani Mishaca (amintat tu 1928, tu hoara Livădz; Iani easti ficiorlu alu Yeoryi Mishaca) tu 2-lu di Aprilu 2017, Călărashi.

²⁰ Caraiani, Saramandu, frândza 360, textul numirlu 300. Aoa deadim mashî unâ cumată ditu cânticu, atsea tră cari aveam sinfer.

²¹ Frati cu baba Cutula (Pepa), tsi eara stră-maia a mea.

Nu ari vâ cari s-vâ cârteascâ,
Nu ari măgiri s-vâ greascâ.
Aclo va s-avets doi boi,
Shi va-lj avem cu noi.²²

Axia tsi u ari aestu cânticu (tsi-lu avdzâi di anda earam njicu) easti atsea câ easti aspus limpidi câ furnja ti fugari ditu Gârtsie fu vinita a măgirilor. Ari shi unâ altă variantă a cânticului:

Aidets, aidets tu Armânie,
Ta s-n-aflăm noi isihie.
Iu a n-avemu ti-aratu sh-boi
Ti păshuni ti-a noastri oi!
Sh-va nâ ciudusim vârâoarâ,
Cum bânăm noi pi năfoară?
Nu-ari ploaia ta s-nâ batâ
Cu tâmbarea angljtsatâ.²³

Isturia easti niscânti ori paraxină. Surărli alu Ianca Duciuleri (Pepa shi Chiratsa) vinirâ protili Românie. Baba Cutula (Pepa) lâ angrâpsi a fratsloru unâ carti tu cari lâ dzâsi s-nu yinâ Românie: „ma s-yinits, va s-plândzets sh-cânjlji di la cupie.” Ashi s-featsi câ Ianca Duciuleri, tsi avea adratâ unu cânticu tră yinearea Românie, nu agiumsi, pânâ tu soni, tu loclu ti cari adră propagandă. Iancu Cepi, tsi fu nai ma importantlu diligat di la Livădz tu proceslu di colonizari, nu u hunipsea ici baba Cutula câ tse u luyursea câbati câ adra contra-propagandă ti yinearea Românie. Nitsi baba Cutula

---

²² Variantă tsi u shtiu di la Nicu Geacă, nipotu di hilju ali babi Cutula.

²³ Ditu cartea alu George Merca „Livădzli-vatră armânească”, Editura Cartea Aromână, 1991, frânda 29.

nu-lu strâxea Iancu Cepi, câ tse lu luyursea câbati ti fugarea ditu locurili iu avea criscutâ.

Avdzâi di ma multi ori anda earam njicu unu cânticu tsi zburashti tut tră colonizari. Shtiu mashu unâ cumatâ di aestu cânticu tsi zburashti ti niscântsa armânj tsi-sh vindurâ tutiputa ama nu apruchea nica izinea ta s-yinâ Românie (shi nu putea ta s-fugâ ditu portul di Sărună):

Tsi jiloshi armânjlji a noshtri,
Ca sâ-lj vedz, nu pots sâ-lj cunoshtsâ.
Câ tutiputa âshi vindurâ,
Sh-nu lâ da cali ditu Sărună.²⁴

Nostalyia. Dupâ vinita Românie, armânjlji ahurhirâ s-lucreadzâ ta sâ-shi adarâ unâ altâ fuljeuâ. Nostalyia crishtea tu inima a loru. Dorlu ti locurli iu criscurâ ahurhi sâ-lj apitruseascâ. Niscânti di nai ma mushatili cântitsi armâneshtsâ aspuu aestâ nostalyie tră locurli di iu vinirâ. Va s-anchisim cu unâ capodoperâ. Easti zborlu di cânticlu „Nj-aveam un dor di hoarâ” adratu di Yeoryi Merca (Yeoryi alu Zeli) tu anlu 1933. Vârâ 500 de fumelj (giumitati di hoarâ) fudzirâ ditu Livădzli di la muntsalji Paicu shi vinirâ Cadrilater (tu ma multi chimati: 1926, 1928, 1931). Merca vini cu unâ parei di 200 di armânj di Românie ta s-veadâ iara Livădzli shi ta sâ-shi veadâ soia²⁵. Fu unâ emotsie colectivă.

---

²⁴ Avdzâtu di la afendi a meu, Yeoryi alu Gica.

²⁵ Shtim shi dauă *cazuri* cându armânj tsi avea vinitâ Românie tu thesea di colonishtsâ, vrurâ si s-toarnâ di tut tu locurili di iu avea fudzitâ: tu Avgustu 1926, 84 di fumelj di armânj vrurâ s-fugâ. Idyiul lucru s-featsi tu 8-li di Brumaru 1926 cu unâ parei di 120 fumelj armâneshtsâ. Furnja eara câ atselj armânj eara niefhâristisits di conditsiili di colonizari.

Nj-aveam un dor di hoară,
Di muntsâlj lai di fag,
S-mi videam nica nâ oară,
Pit păduri, ca njic s-alag.

Nă dzuă oara vini
Di mi vidzui aclo,
Di plândzea soia cu mini,
Lăcrămam sh-io di caimo.

Nj-arcam ocljilj nafoară
Di-acasă di la noi:
Dzenurli di pisti hoară
Suschira cupii di oi.

Iar hoara giunitati,
Ca pustă²⁶-nj si pârea:
Casili tuti surpati,
Nicuchirlj-a lor câfta.

Mutream, mutream pi loclu,
Nâoară tsi-nj cânta;
Sh-tsi-nj si-anâstâsea dininti,
Bana ntregă-nj trunduea!...²⁷

Unu altu mushatu cânticu nostalyicu easti atselu ti Pleasa. Fărshirotslji di Pleasa vinirâ Românie tu dauă chimati (1925 shi 1928), adushi di diligatlu a loru Vasili Mushi. Tu aestu cânticu (tsi shtimu câ fu adratu di un armân cu numa Adam) videmu multâ

---

²⁶ Merca angrăpseashti „pustii”. „Cenzura” populară lucră ghini. „Ca pustă” easti ma undzitu di „pustii”.

²⁷ Easti interesantu câ aestâ strofă nu para s-cântâ. Easti posibil ca aestâ strofă s-hibâ adrată di Merca ma amânatu (tu anjlji 1960’, cându vidzu iara Livădzli). Aestu cânticu armasi sh-tu memoria a armânjlor ditu Livădz tsi nu fudziră di Grâtsie.

pishmani: „Fumealjea mea s-dusi tu Românie, ca s-facă vără altă purcuchie! Ma purcuchie iea numai fați, că Pleasa șcretă arămasi.”
Pleasa rămănească hoară!
Iu ts-u ai fumealjea di unoară?
Fumealjea mea s-dusi Românie,
Ca s-facă vără altă purcuchie!
Ma purcuchie iea nu ma fați,
Că Pleasa șcretă arămasi.
O! cât mare iasti a meu dor!
S-ti vedu ninga ună oară mea deapoia s-mor!
O! moi Pleasă, rămănească hoară,
Când va-nj ti ved ninga unoară?
Ma s-eram un pulju ca s-azbuiram,
Namisa di Pleasa s-dipunam/chinduream!
Voi lăi sotsă, vinitsi ca s-nă adunăm,
Pleasa nu lipseashti noi ca s-u alăsăm.

Tu cânticlu di ma-nghios s-veadi unâ pishmani explicită: „Di nâ fudzimu ditu vâsili, nâ chirum buna zuii.”
S-ti vedu pustă di Bachitsa²⁸,
Di anda fudzim di ti-alăsăm,
Tutu cu tini n-anyisăm.
Ia adunats-vâ, soatsă-mu, soru.
Ta s-n-adrămu unu mari coru.
Atumtsea va nâ si parâ,
Câ nâ himu Bachitsa n-hoarâ,
La shcretili di câlivi,
Iu shi-anyearâ arali multi,
Di pusta shi erma di banâ,

---

²⁸ Bachitsa eara unâ hoară armânească di Vâryârie, hiptă tu munti (la aproapea 1800 di meatri). Dupâ colonizarea Românie, hoara armasi ermă. Adzâ, aclo, easti mashi unu njicu monumentu tsi adutsi aminti câ tu atselu locu fu unâ multu avdzâtâ hoară armânească.

Di nâ fudzimu ditu vâsilii,
Nâ chirum buna zuii.²⁹

Tră Bachitsa armasi shi unu altu cânticu tsi easti multu popularu shi adzâ. Armânjlji di Românie tsi shi-au arâdâtsina Bachitsa cântâ cu mari focu aestu cânticu adratu tu anlu 1935 di Steryiu Jiru (anda eara lândzid tu unu spitalu):

Lea Bachitsa noastră,
Armânească hoară,
Cându va ti videm noi nica nâ oară?
Voi, sots, voi băchiceanj,
Adunats-vâ s-n-adunăm,
S-adrâm sh-un mari cor,
S-nâ treacă shi atselu doru!
Di doru sh-di mirachi,
Tut minduit jilesc,
Câ Bachitsa noastră,
Noi nu ari s-u videm.
Tu atselu mushatlu muntî
N'veamu nâ privideari
Sh-andicra di dunjeauă
Trădzeam mâreatsă mari.
Tu atseali vâi hândoasi păshtea cupii di oi,
Cu bots avdzâti, aleapti, curati, has câmbăni.
Cându va s-yinâ oara shi atselu mushat chiro,
S-avem banâ shi umuti ti ninti sh-ti nâpoi.
Sh-ashi acâtsăm unu coru
Sh-ahurhimu s-cântâmu ca vâr chiro:

---

²⁹ Caraiani, Saramandu, frândza 322, textul numirlu 258.

„Bachitsa tu Vâryârii
Dauă suti di câlivi
Caraman li urseashti,
Câti dauă li asprândeashti.”³⁰

Nu mashi armânjlji cari fudzirâ scularâ cântitsi. Shi atselj cari armasirâ tu locurili a pâpânjloru adrară shi elj cântitsi. Va s-dăm aoa dauă urnechi.

Papadia, a nostră horă di-ună etă,
Fudziră rămânjlji shi armasi shcretă.
Fudziră rămânjlji, fărshirotslji tutsă,
Jilos plângu, moi, pulji pi lailj ditu muntsă.³¹

Lai-Avdelă, lai’ mărată,
Tsi-nj stai nvirinată?
Cum s-nu stau nvirinată,
Tsi-amu dunjeauă multă fugată.
Fug diparti, nu pot s-li aflu,
Ma io bunlu voi tra s-lă avdu.
S-yină tuts hoara năinti,
S-hibâ tuts pri unâ minti.
Lai-Avdelă, laie mărata, tsi-nj stai nvirinată?³²

---

³⁰ Varianta tsi u angrăpsescu aoa easti ună combinatsie anamisa di ună variantă alu Iancu Perifan (amintat tu 1923) shi varianta tsi s-cântă adzâ Românie di pareili di cântători. Patruli stihuri ditu soni suntu ditu altu cânticu clasicu tsi cântă Bachitsa.

³¹ Adrai transcrierea di aoa după ună variantă cântată di Fotis Trasias, unu multu avdzātu cântătoru fărshirotu ditu Grâtsie. Papadia fu ună hoară fărshirotească di Grâtsie.

Tu cânticlu di Avdela s-ducheashti câ furnja ti fugari a armânjlor fu shi unu câvgă anamisa di avdiljats. Poati s-hibâ shi zborlu di niachicâserili anamisa di avdiljeats tu tsi mutreashti emigrarea Românie. Easti aspusă elpida tră unu yinitor iu „s-hibâ tuts pri unâ minti.”

Thimisearea a locurilor iu si-amintară pâpânjlji agiumsi ca unâ turlie di „armă” tu alumta di tsâneari a identitatâljei armânească. Dăm aoa unâ urnechi di poezie („Machidunia”) tipusitâ tu 1983 di Kira Iorgoveanu Mantsu, poezie tsi fu adrată cânticlu di Hrista Lupci, putsânu chiro dupâ alâncirea a ljei tu cartea „Steauă di doru”. Aestu cânticlu, la ma multu di 30 di anj di anda fu adratu, easti nica multu popularu.

Di daima alargu di tini
La bârnu ti port ca apala...
Sh-maia nu poati ta s-moară,
U-angreacă mashi doru di Cavala...

Machidunie, lunjnă di steauă,
Pâpânjlji sh-cu paplu a meu Mina
Di ets ti cântară sh-muriră
Ti „Fciorilji di Samarina”.

Njurizma ta nu mi-alasă
Sâ-nj dormu tu noptsâ cu lună,
Câravi hii cari mi treatsi
Pritu yisi s-agiungu Sărună...

Tu tini adilj di daima
Tră mini nai’ msheata ciudie!
La tini tutu yinu ta sâ-nj dormu
La sinlu di Machidunie!

---

³² Cânticlu easti avdzât di la unâ muljeari di Avdela tu filmul ali Eliza Zdru „The Manakia brothers. Diary of a long look back.”

Tini hii partea di mini
Iu Mînduiarea lucrează
Tu oclji a tăi ca lunjni
Pâpânlji nica bânează!

Bana Cadrilater. Tu chirolu a turcului, nai ma marea parti a loclui ditu Cadrilater eara „mirie”. Aesta vrea s-dzâcâ atsea câ cratlu eara nicuchirlu a loclui shi oaminjlji lua loclu di la cratu cu nichu. Dupâ tsi România amintă Cadrilaterlu, Parlamentulu deadi dauă nomuri tră loc (prot di Aprilu 1914 shi 22-li di Aprilu 1924). Oaminjlji tsi avea locu „mirie” armânea nicuchiri pi 2 partsâ ditu trei. Treia parti a loclui i u dâdea la crat, i u acumpâra cu nai ma marli pâhă di pi *piatsă*. Aesta fu turlia pritu cari cratlu adună locu tră colonizari di la turtsâ, tataru shi vâryari. Pi aestâ treia parti a loclui vinirâ colonishtsâlji. Tu 30-li di Cirisharu 1930, Parlamentul român deadi psiflu/*votlu* ti unâ alâxeari a nomurilor adusi aminti ma-ndzeană. Armânjlji s-aspârearâ câ aestâ alâxeari a nomlui va lâ alâxeascâ bana (frixea eara câ va s-chargea loclu tsi l-avea apruheată). Tu aestu contextu, George Beza amină cu aruvelea pi Constantin Angelescu (subsecretaru di stat, parlamentaru di Caliacra, atselu tsi pripusi alâxeara a nomuriloru ligati di loclu ditu Cadrilater), tu 21-li di Alunaru 1930. Ma-nghiosu putets s-ghivāsits cânticlu alu Beza adratu di *bardul* popularu Tida Cutina (fârshirotu di Pleasa):

Gioi ti prândzu la ora dauă,
Fârşiroţi nvitsats nă nauă,
Nă nauă s-ti ciuduseshtsă
Tsi s-featsi tu Bucureshti.

Un lai gioni, un aslan,
Un student macidunean,
Beza inimă di heru,
Trapsi-ndreptu la minister.

Ministerlu Angelescu
Angelescu shi Anghelof,
Tsi lo mintea alu Pencof.
„Ministre, s-fats ndriptati!”
Scoasi tufechea sh-tradzi shapti!

-O, lăi Beza, o lăi frati,
Ma nu-lj trădzeai tu hicati!
-Ma lj-u trashi cu tută puteari,
Ma căsmetea u-avu mari!

Voi lăi frats, voi Fărshirotsi,
S-vindemu calj, s-vindemu carotsi.
S-fătsem njlji sh-milioani,
Si scutemu Beza ditu hăpsani.

Ditu cânticu duchimu altâ frixi a armânjloru: atsea câ Angelescu eara di arădâtsinâ vâryaru shi „loă mintea alu Pencof”, unu influentu parlamentar vâryaru. Ditu strofa ditu soni anvitsăm câ armânjlji featsirâ copusu tra s-lu ascapâ Beza. Beza fu apărat la giudico di ma multsâ dhichiyori. Anamisa di elj furâ shi armânjlji Petre Papacostea shi Vasili Mushi. La giudico vinirâ ca martori ali apărary armânj mutu avdzâts: Nushi Tulliu, Iuliu Valaori, Tache Papahagi (tsi fu dhascallu alu Beza la facultati). Pânâ tu soni, dupâ unu anu di giudicată, Beza fu silighitu ditu ahapsi. Beza agiumsî tu Minarea Legionară, iu avu thesea di *comandant*. Tu 23-li di Shcurtu 1936, Corneliu Codreanu lu deadi nafoară Beza ditu Minarea Legionară. Fu bâgatu ahapsi tu toamna alu 1940, anda legionarilji loară putearea. Constantin Papanace, ca un semnu di tinjie tră tsi avea adrată ti armânj Beza tu 1930, featsi ashi turlie câ Beza fu

scosu ditu ahapsi. Aesta easti unâ provă ti multu alâvdata solidaritati armânească. Beza fudzi ditu Românie shi agiută multu văsilili dimocratitsi tu dheftirlu polim mondial. Ti aestu lucru, si-adră un monumentu Ierusalim, tră thimisirea alu Beza.

Dupâ tsi Beza fu arestat (1930), furâ bâgats tu filichie shi 7 studentsâ armânj tsi avea angrăpsită un manifestu iu si-aspunea solidaritatea cu Beza. Atselj 7 eara: Constantin Papanace³³, Iancu Caranica³⁴, Grigore Pihu³⁵, Anton Ciumetti³⁶, Gheorghe Ghitsea, Stere Ficăta³⁷ shi Stamuli Mamali. Elj intrarâ ahapsi tu 24-li di Alunaru 1930. Anda furâ bâgats tu dubă anchisirâ ta s-cântâ unu

---

³³ Papanace (1904-1985) fu nai ma importantlu armânu ditu Minarea Legionară. Anvitsă la Academia Comercială di Bucureshti. Dupâ dheftirlu polimu mondial, Papanace bână Italie. Papanace angrăpsi texti di mari simasie tră cultura armânească.

³⁴ Caranica si-aminta Veria 1903. Tu 1933 fu tu pareia tsi-lu vâtâmă protlu ministru roman I.G.Duca (tu parei eara shi unu altu armân: Doru Belimace). Caranica fu culăsitu la ahapsi ti tutâ bana. Fu vâtâmatu di autoritătisile române tu noaptea di 29/30 di Brumaru 1938 (deadun cu Doru Belimace sh-cu Corneliu Codreanu).

³⁵ Pihu (1903-1939) si-amintă Shipsca. Elu cumândâsi tuti copusurli tră ascăparea alu Beza ditu ahapsi (cu tuti câ Pihu lucra la Banca Natsională ali Românie iu lu avea ti shef Constantin Angelescu). Fu comandant legionaru, cumândâsea organizatsia legionară di Durostoru. Agiumsi parlamentaru la alidzerili ditu Andreu 1937. Fu arestatu tu 1938 shi vâtâmatu di autoritătis tu noaptea 21/22 di Yismăciun 1939 (după vâtâmarea a protlui ministru Armand Călinescu).

³⁶ Fu legionaru, di-apoia fudzi di la legionari shi dusi Grebini, Grâtsie, iu fu director la liceulu românescu ditu atselu căsâbă. Anton fu frătli ali Florica Bagdasar, prota muljeari ministru tu Românie. Afen-su a loru fu unu multu bunu ingineru, Sterie Ciumetti (fu shi dhascal di matematică). Sterie Ciumetti vini la proceslu alu Beza ta s-lu andrupască (ashi lu andrupa shi ficiorlu a lui).

³⁷ Amintatu 1905. Anvitsă la Academia Comercială di Bucureshti. Comunishtsâlji lu bâgarâ ahapsi tu chirolu 1956-1963.

multu avdzâtu cânticu ditu chirolu a alumtilor anamisa di andartsâ
shi armătuladz (ahurhita a etăljei 20): „Duri shi a noastră arăvdari”.

Duri și-a noastră arăvdare,
Până când, o, Doamne Mare!
Va s-avem noi arăvdare
Fratslj a noshtri, gretsi si-lj talje?

Talje-aushi, ficiori, muljeri,
’N foc arucă-a lor fumelj.
Bâserits, căsi, sculii aspargu,
Cărtsâle-armâneshti ardu.

Voi gritseshti Disputats
La biserits zbor bâgats
Banditslji gretsi voi anvitsats,
Armânj prit căljuri s-vătămats.

Nu-i chirolu-atsel tsi shtiats
Cu blăsteami s-nă-aspăreats
Iu suntu bandili gritseshti?
S-veadă inimli-armâneshti.

Cari e fapt di dadă Armână,
’Năinte cu-arma lui tu mână,
S-veadă bandili gritseshti
Tsi pot inimli-armâneshti!³⁸

Corneliu Codreanu (cumândarlu ali Minari Legionari) eara
shi elu tu atsea dubâ. Fu multu minatu anda-lj avdzâ armânjlji

---

³⁸ Tu unu manuscrisu au Niculachi Colimitra, tsi-lu tipusim aoa shi
putsânu chiro (Andreu 2017), aflăm hâbarea că zboarâli la aestu multu
avdzâtu cânticu armânescu furâ adrati di Constantin Belemace. Tu nitsi
altu locu nu aflăm aestâ informatsie. Ti atsea, nu para putem s-u pistipsim,
ama nâ pari importantu si sâ shtibâ aestâ informatsie.

cântandului „Duri shi a noastră arâvdari”. Aesta fu ahurhita a minteariljei tu Minarea Legionară a multoru armânj. Exighisea ti intrarea tu aestâ Minari easti atsea câ multsâ armânj furâ cârtits câ cratlu român nu avu angâtan cum prindea di proceslu di colonizare: nu adrâ atsea tsi tâxi shi nu putu sâ-lj aparâ colonishtsâlji di cumitagii vâryari (oaminjlji adrarâ scudri ta si si-apârâ di cumitagii; unâ hopâ, cratlu vru s-lâ ljea tufechili a armânjlor). Unâ altâ exighisi eara atsea câ niscântsâ armânj pispsea câ purtaticlu a loru conservatoru s-uidisea cu ethica legionară. Atselj tsi intrară ma multu tu Minari furâ *studentsâlji* armânj, nu oaminjlji di aradhâ.

Multu chiro urdinâ clisheulu pseftu câ tuts armânjlji eara legionari. Dupâ isapea alu Grigore Pihu, tu anlu 1937 eara mashi 300 di armânj tu Minarea Legionară³⁹. Lipseashti s-dzâtsem câ la alidzerili ditu Andreu 1937, legionarilji amintară 8,80% ditu psifuri Durustoru shi 9,86% ditu psifuri Caliacra. Ta s-adrâm unâ biani lipseashti s-dzâtsem câ legionarilji amintară 15,58% ditu psifurili ditu tutâ vâsilia (tsi va s-dzâcâ, tu Cadrilater amintară niheamâ ma multu di giunitati ditu media tsi u avurâ tu tutu cratlu). Multsâ armânj deadirâ psiflu a loru, la alidzerili ditu Andreu 1937, a partidului liberal cumândâsiti di Gheorghe Brătianu⁴⁰. Armânjlji eara aprucheats di liberali câ tse Ionel Brătianu (afen-su alu Gheorghe) fu protu-ministru tu chirolu anda anchisi colonizarea a armânjlor Cadrilater shi câ tse ideoloyia liberală eara uidisitâ ti unâ mileti armâneascâ tsi u vrea multu emburlâchea.

Legionarilji lu vrea multu cânticlu. Ti atsea easti niheamâ paraxinu câ nu suntu cântitsi armâneshtsâ legionari⁴¹. Armânjlji

---

³⁹ Lipseashti ama s-dzâtsem câ emburilji armânj deadirâ pâradz tra si s-disheljdâ protlu sediu legionaru Bucureshti (8 di Brumaru 1930), tu adărâmintulu iu eara shi farmacia a armânului Guci (pi Calea Victoriei).

⁴⁰ Aestâ comatâ amintâ 8,68% ditu tuti psifurili di Durostoru. Media pi tutâ vâsilia tsi u loă aestu partid fu 3,89%.

⁴¹ Ari unâ exceptsie tră cari amu hâbari. La vâtâmarea alu Duca (29 di Andreu 1933), Politsia lu *arestă* armânlu Sterie Ciumetti, tsi eara casierlu a legionariloru. Fu vâtâmat tu pârjină ama nu aspusti loclu iu eara Codreanu. Ti atsea legionarilji armânj âlj scularâ unu cânticu. Nu putui s-lu aflu aestu

legionari cânta cântitsi tsi eara adrati năinti di andamusea a loru cu Codreanu: „Dimândarea părintească”, „Duri shi a noastră arăvdari”, „Aushlu cârvânaru”.

Tu chirolu comunistu urdina hâbarea câ taha cânticlu „Rufelj” eara legionaru. Anvitsai amânatu di iu vini aestâ mintireaji. Ari unu cânticu legionar, „Prigoana”, tsi s-cântâ cu idyiul iho ca atselu di la „Rufelj”. Multu chiro nu putui s-aduchescu di iu yini aestâ uidiseari, ma multu câ „Rufelj” fu adratu di Vasili Mushi anvârliga di anlu 1912, anda anvitsa la liceulu românescu di Bituli (tsi va s-dzâcâ, multu chiro năinti ta si si-amintă minarea Legionară tu Românie). Exighisea u aflai tu unu manuscrisu alu Theodor Bileca, tsi fu coleg cu Mushi la liceulu di Bituli. Iholu di la „Rufelj” eara atselu di la un cânticu românescu cu zboarâli a multu avdzâtâljei poezii „Noi vrem pământ” adrată di George Coșbuc. Di aoa loară iholu Mushi shi atselj tsi adrarâ cânticlu „Prigoana”.

Rufelj

Rufelj cădzurâ njlji di ori,
Pisti mărati a noastri hori/vlahu-hori,
Shi njlji di ori a noshtsă frats,
Lj-aflăm pi căljuri vătămats,
Nimal agiundzi, ai sculats,
Voi gionj ficiori!

Pân-când va si stats shi si-arăvdatsi
Plini di pămoară ancărcatsi?
Lăietsli aesti tsi trâdzem
Shi bana-moarte tsi dutsem

---

cânticu. Shtiu mashi dauă stihuri ditu elu: „Pi Ciumetti-l vătamarâ, pi Codreanu l-ascăpă.” Purtaticlu alu Ciumetti dusi la cadurlu a armânlui gioni. Lipseashti s-dzâtsem aoa câ aestu Sterie Ciumetti nu easti idyiul cu inginerlu cu idyea numă.

Câ tse să stăm, când noi putem
Bre gioni ficiori!

Cum? N-avetsi sândzi-n voi?
Nu hits rămănj, nu hits ca noi?
Atumtsea cum di v-alăsatsi,
Du tuts dushmanjli s-hits călcatsi?
Ia luats-vă armili, sculats!
Sh-yinits cu noi!

Va s-alăgăm pit muntsâlji tuts,
Va s-him di ploi sh-di vimt bătuts,
Ma când a s-grim a nostru zboru,
Va s-hibâ sfulg/zghicu cădzut ditu nor.
Aistă-i bana di ficiori,
Sh-ashi vrem noi!

Noi him a Pindului ficiori,
Noi him noi buni, noi him sh-arăi,
Tufechili shtim s-li mânuim
Shi nu nă-i frică că va s-murim,
Că pritu aestâ va s-uchim,
Că him armânj ditu muntsâlji Pind.

Dealieha easti câ strofa ditu soni nu easti alu Mushi. Stihlu
„Noi himu a Pindului ficiori” easti alu Nicu Zdrulla⁴². Shubeia a

---

⁴² Bănă tu chirolu 1897-1939. Fu dhascalu di italiană shi istorie la liceulu românescu di Grebini.

mea easti câ aestâ strofă easti adratâ di armânj legionari⁴³. Stihurili „Noi him noi buni, noi him sh-arăi, tufechili shtim s-li mânuim shi nu nă-i frică că va s-murim” aspun filozofia legionară.

Vasili Mushi si-amintă Pleasa tu 1895. Adră liceulu di Bituli. Vini Românie iu fu ashcherlă tu protlu polim mondial. Anvitsă la Facultatea di Dreptu shi agiumsi dhichiyor/avucatu. Fu shi jurnalistu. Fu unlu ditu armânjlji tsi lucră nai ma multu ti colonizarea a armânjlor tu Cadrilater. S-ansură cu Elena-Eliza Balamace, strânipoata a avdzâtlui celnic di Pleasa Spiru Balamace. Eliza/Lizeta acâtsă vreari cu Liveanlu (miglinitu/tucanu), nai ma bunlu sots alu Mushi. Tuti aeste dusrâ la unâ mari taxirati. Mushi lu vâtâmă Ion/Jean Liveanu tu dzua 17 di Cirisharu 1937.

Nâ vini ciudii
Sh-nâ mari thamâ,
Nâ gioi ti mirindi,
Lomu nâ tiligramâ.
Tiligrama sh-vini,
Lucârli sh-li aspusi:
„S-anvitsats, voi sots,
Tsi featsi Vasili Mushi,
Luats, citits jurnali.”
Sh-si featsi sibepi,
Shcreta di Lizeti.
Lizeta sh-avea cama di unu anu
Sh-alăsă pi Vasili
Shi-lu lo pi Liveanu.

---

⁴³ Lipseashti s-dzâtsemu aoa câ Mushi nu fu legionaru. Fu prota tu partia PNȚ shi di-apoia tu comata liberală alu Gheorghe Brătianu. Ama Mushi fu sotsu bunu cu Papanace, mentorlu a legionarilor armânj.

Vasili alu Mushi
Greashti di la ushi:
-Bana ta, Livene
Azâ s-bitiseashti
Sh-cu prota aminari,
Tu cheptu lu-agudeashti.
Vasili alu Mushi,
Elu sh-lo grailu sh-besa,
Elu va shi-u pitreacă
Tâshi tu Budapesta.⁴⁴

Varianta di ma-ndzeană s-cântă tu lumea a grămostenilor. Dauli stihuri ditu soni suntu alăthusiti. Easti fascinatu cum cânticlu, dupâ multi cântări, âshi cheari niscânti noimi. Mushi nu u pitricu Lizeta Budapesta. Lucurli eara diacunapuda. Lizeta vrea ta s-fugâ cu Liveanu Budapesta. Aesta sh-că Liveanu lucra ca dhichiyor la „Wagon Lits” (compania di vagoane di durnjtu). Unâ variantă ma precisă u ânregistrăm di la Tasi Teja di Pipera tu protu di Brumaru 2017. Paplu Tasi nâ dzâsi câ aestu cânticu easti adratu tut di Tida Cutina, tsi eara ditu idyea hoară cu Mushi (Pleasa).

Gioi ti prândzu, la oara dauă,
Fărshirotsi avdzâts nă nauă.
S-ânregistră pi tilifon,
Vasili Mushi featsi fon.
Featsi fon ca cu sibepi,
Mashi ti *chestia* ali Lizeti.
Lizeta, alu Mushi muljeari,
Cu Liveanu acătsă vreari.

---

⁴⁴ Caraiani, Saramandu, frândza 364, textul numirlu 303.

lia dzătsea unu zboru,
„Măni voi s-negu Durustoru.”
U dusi pân la gară,
Cum u dusi și altă oară.
Di la gară când s-tură,
Cu Deciu alu Celea s-adună:
„Vasili, ti alasă Lizeta,
Măni fudzi Budapesta.”
Lo aruveli di aoa, di aclo,
Trapsi ndreptu la *biro*.
Cu Liveanu sots ca frati,
Scoasi arma, trapsi shapti.
„Liveane s-ti alasu tu locu,
Că a njeia ānj dzăcu fārshirotu.”

Tu aestâ variantâ di cânticu easti shi informatsia câ Deciu Celea⁴⁵, ficiorlu alu Yeoryi Celea, fu atselu tsi-lj dzâsi alu Mushi tsi s-fatsi cu muljearea a lui sh-cu sotslu a lui nai ma bunu. Mushi s-prideadi la politsie. Fu apărat di nai ma mărlji avucats ditu Românie (anamisa di elj, Istrate Micescu tsi adră tu 1938 naua Constitutsie ali Românie). Dupâ 4 meshi shidzuts filichie, Mushi fu aflatu „nicăbătli” shi fu silighitu ditu ahapsi. Aestu funico alu Mushi cum shi atsea câ niscântsâ armânj furâ mintits tu *violentsili* a legionariloru, dusirâ la imaginea a armânului sertu shi violentu.

Refugiu/sileameti. Tu ahurhita alu Yismăciun 1940, România chiru Cadrilaterlu. Armânjlji anchisiră diznău pi cali. Shi aestâ oară „tut cu-n cântic sh-anchisea...” Shtim dauă cântitsi alu Mita Cocea tră mutarea a armânjljloru ditu 1940.

---

⁴⁵ Deciu Celea fu unu mari cântătoru armânu.

Tsi lai hâbari amară
Doamne tsi nă vini n *tsară*,
Dobrogea, Doamne, s-u dăm.
Armânjlji-a noshtsâ, tsi a lj-adrăm?
Hoarli mplini di *tsăranj*⁴⁶,
Di armânj maciduneanj.

Vârgarilji s-andregu s-tindă,
Fratlji a noshtsâ va lj-aprindă,
Va lj-aprindă la *nivoi*,
Tuts cu turmili di oi.

S-yină tuti *vapoarli*,
Ta s-treacă oili-armâneshtsâ,
Ticneadzlji maciduneshtsâ,
Di pi *vapoari* sh-dîpunea,
Mea sh-*diligatslji* lj-ashtipta.
S-shadă mardzina di baltă,
Sh-ashteaptă hâbari altă,
Ti fumeljli-a *refugeatslor*.

Refugeats, lai refugeats,
Multu va vâ minduits,
Cari va Tulcea cu Custantsa,
Cari va ti Piatra Neamtsa.

Diligats di Piatra Neamtsa
Nu vor Tulcea cu Custantsa,
Nu-ari locuri s-anvireadză,

---

⁴⁶ Huryeats. Bâgats oară câ limba armânească chiola avea ahurhită si s-mintească, si si-aspargă.

Sh-aclo fciorlji nu bâneadză.
Tu erma di Tulcea,
Sh-lucreadză heavra sh-pushclja.

Diligatslji di Custantsa,
Nu vor s-ducă Piatra Neamtsa,
Nu-ari locuri ta s-arneadză,
Oili iarna nu băneadză,
Ama fciorlji lă bâneadză.⁴⁷

Tsi bângăm oară tu aestu cânticu? Videm sistemlu a diligatsloru tsi dutsea ma largu institutsia a celniclui. Prota, armânjlji vinirâ Ialomitsa. Aclo ashtiparâ 2-3 meshi pânâ fudzirâ vâryarilji ditu Dobrogea. Fu unâ mari problemă ti armânj: iu si s-ducă? Dobrogea Veaclj, iu eara locuri buni tră oi ma avea shi lângori, i tu Moldova iu nu avea lângori, ama nu eara ghini tră oi? Câ tse legionarilji furâ tu puteari, armânjlji puturâ ta si s-ducă shi Moldova. Niscântsâ intrarâ tu duchenili tsi ma ninti furâ a uvreiloru.

Tu 22-li di Yismaciun 1940 si-adră „Comisariatul general al Evacuărilor și Colonizărilor din Dobrogea” cumândâsitu di Cola Ciumetti. Ciumetti eara faptu 1881 Veria. Intră tu Minarea Legionară după vâtâmarea alu Sterie Ciumetti, cu cari eara soe (eara ficiorlu a fratilui a lui). Coli Chiacu eara inspector general la „Comisariat”, Apostol Caciuperi shi Mărgarit Vanghele eara inspector. Tut aclo lucra shi Spiru Zechiu. Planlu alu Ciumetti fu ca atselj armânj tsi avea criscută oi si s-ducă judetslu Tulcea shi atselj tsi avea adrată năinti emburlâchi i tsi avea lucrată cu cârvanea, i tsi

---

⁴⁷ Dauăli cântitsi alu Mita Cocea suntu angrăpsiti ditu cartea „Cântitsi di-a paplui Mita”, Editura Cartea Aromână, 1992 (carti andreaptă di Dumitru Stere Garofil, nipotlu alu Mita Cocea). Protlu cânticu easti la frândzâli 12-13. Dheftirlu cânticu easti la frândza 14.

avură alti zânăts, si s-ducă Custantsa. Altsâ apufusirâ si s-ducă Moldova (Piatra Neamts, Bacău, Botoshani, Rădăutsi, Ilisheshti) di frixea a lăngorilor. Cânticlu di ma-nghios, adratu tut di Mita Cocea, zburashti di diligatlu Cola Damashari⁴⁸ tsi cumândâsi unâ parei di armânj tsi fudzi di Chiuseideri, shidzu 3 meshi Vlad Tsepesh (Ialomitsa) shi di-apoia dusi Patura.

Cola alu Damashari
S-u ved lai di *schimbari*,
Sh-tu mutari di Dobrogea,
Tsi n-arcară dado Tulcea,
Iu sh-lucreadză heavra sh-pusheljea.
Multsă frats di-a noshtsă fudziră,
Câ ficiorlji lă muriră.

Le le Cola, sh-le le frati,
Moru sh-feati nimârtati.
Cole frate s-ljai *măsure*
S-adrăm casi tu pāduri⁴⁹,
Ta s-fudzim, ta s-n-ascundem,
Doamne, agiută s-ascâpăm.

Mita Cocea si-amintă 1881 Sherbanova, ninga cāsâbălu Strumitsa (adzâ tu Republica Macedonia). Mita vini 1936 Alfataru

---

⁴⁸ Damashari fu diligat sh-tu 1928 cându unâ parei di armânj vini di Sufanlu (Vâryârie) shi s-curdisi Cadrilater, tu hoara Chiuseideri. Alantu diligatu, Hristu Gicu, fu vâtâmatu atumtsea (1928) di cumitagiilji vâryari. Angrăpsim aestâ informatsie ta s-uchim cum bâna mâratslji a noshtsâ armânj tu atselu chiro.

⁴⁹ Aflăm shi varianta: „A lăi lale, lale Cola, lale Cola alu Damashari. Loats meatri s-adrăm hoară, s-adrăm hoară tu pāduri.”

(Cadrilater), tu 1940 fudzi Buhushi (Moldova), tu 1941 vini Patura sh-tu 1948 vini Beidaud, iu muri tu 1957.

Mita Cocea fu unlu ditu nai ma mărlji poets populari tsi-lj avu Armânănea (elu adra shi nihadzli la cântitsi). Ca unu semnu di tinjie tră tuts atselj tsi scularâ cântitsi armâneshtsâ, u dămu aoa unâ poemă capodoperă alu Mihali Prefți tră paplu Mita Cocea.

Atelierlu poeticu al papu Mita al Cocea
Papu Mita al Cocea eara un poetu modernu.
Elu avea atelierlu a lui ti creari.
Shi-angrăpsea poemili tru minti
Sh-mulja cundiljlu tu ziga a noaptiljei,
Acâtsatu di lumachea di pomu.
Seamnili diacrititsi ti elu eara luna, stealili
Paplu Mita nu didea multu di mânaru rima.
Cu ritmolu s-ampulisea nai ma multu,
S-pidipsea cu elu câ daima s-alâxhea.
Elu anvitsa ritmolu di la alâxhearea a dzuâljei cu noaptea
Di la minarea a jgljoatiloru la lumachea di pomu
Di la ascutidi la lunjnă
Di la unâ steauă tsi cădea la altâ tsi s-fânârsea
Di la unâ mindueari la altâ
Di la unâ thimisi la altâ
Di la thimisi la nithimisi
Di la unu hilju la alantu hilju
Di la Yeoryi la Cotu
Di la Cotu la Steryiu – yearamatli,
La Steryiu⁵⁰, ritmolu a lui s-anchidica

---

⁵⁰ Steryiul eara ma njiclu hilju alu Mita Cocea (eara faptu 1912). Elu fu lândzitu tu 1940 shi afen-su lu alăsă Vâryârie. Steryiu muri Vâryârie tu

Sh-tutu dhiftursea, dhiftursea...
dhiftursea
acâtsatu di lumachi
tu-ascutidi

Tu 1940 s-featsi nica unu lucru tsi alăxi bana a armânjloru ditu Grâtsie shi ditu Românie. Italia vru s-u aputrusească Grâtsia. Ti atsea ahurhi polimlu tu 28-li di Sumedru 1940. Niscântsâ armânj lj-apruchearâ cu hâshti italianjlji. Dupâ tsi gretslji lj-arcarâ nâpoi italianjlji, bâgarâ ahapsi⁵¹ shi di-apoia tu lagăr ma multu di 250 di armânj. Eara nu mashi atselj tsi lj-apruchearâ cu hâshti italianjlji ama tutâ elita armânească di la sculiili shi bâseritsli a loru ditu Grâtsie. Niscântsâ armânj ditu lagăr apruchearâ izinea ta s-yinâ Românie. Atselj tsi armasirâ tu lagăr furâ silighits di ghirmanj sh-di italianj, dupâ tsi u câlcarâ Grâtsia (Maiu 1941). Aspunem un cânticu tsi aspuni tuti aesti lucrî:

Thisalia noastră
si-adră-lea na harauă,
le-le-le-le, laiulu-nă!
Viniră italianilji,
ma nâpoi ghirmanilji,
le-le-le-le, laiulu-nă!
Fratslji nâ-lj loară,

---

anlu 1975. Ti Mita Cocea sh-ti hiljlu a lui Steryiu s-asculă unu cânticu tsi dzâtsi „Steryiul muri n Vâryârie, cu misali tu Armânie.”

⁵¹ Shtimu câ tu 19-li di Brumaru 1940 furâ bâgatâ filichie 50 di armânj di Veria. Tu 20-li di Brumaru fu bâgatâ ahapsi unâ parei di Doleani. Tu ahurhita alu Sheurtu 1941, 100 di fărshirots furâ adushi tu filichia di Ianina. Tut atumtsea (ca *represalii*) gretslji arcarâ topi Samarina, Furca shi Breaza.

parintsălji vătămără⁵²,
le-le-le-le, laiulu-nă!⁵³

Unâ parei di sudentsâ armânj legionari (cumândâsits di Dodu) *sechestrară* (featsiră sucrestu/featsiră catashisi) 12 grets di Bucureshti shi Custantsa ca *represalii* (ta sâ-shi scoată ahtea) tră atsea câ cratlu grec bâgă suti di armânj tu lagăr. Constantin Papanace (tsi eara tu atsel chiro subsecretar de stat la ministerlu di finantse) featsi ashi turlie ca gretslji *sechestrats* s-hibâ silighits pi 3-li di Andreu 1940. Ligâturili diplomatitsi anamisa di România shi Grâtsia furâ multu greali tră furnjili dzâsi ma-ndzeană. Tu Andreu 1940, unâ delegatsie armânească (Yeoryi Murnu, Nicolae Batzaria, Petre Papacostea, Stere Petrashincu shi C. Papanace) neasi la Ion Antonescu (tsi cumândâsea cratlu român tu atselu chiro) ta sâ zburascâ tră problemili a armânjloru (catandisea a refugiatsloru armânj tsi multsâ di elj nu s-avea nica curdisită tu horili repartizati di Dobrogea shi problema a armânjlor bâgats tu lagăr Grâtsie).

Polimlu. Suntu multi cântitsi adrati tră polim. Lu angrăpsimu aoa nai ma popularlu di eali:

Tsi a-nj tsâ-aspun lea dado,

Tsi-nj vidzurâ oclj, mardzina di amari.

Pâduri shi câmpuri, plini sunt di ashcheri, *armata* rusească.

Ti mini loc n-ari, caplu iu sâ-nj bagu, nauăli arăni s-li legu.

Optu sunt di schiji, unâ-i di câtsutu.

Ah, multu mi doari, nu ari vindicari,

Sh-io di ea va s-moru.⁵⁴

---

⁵² Shtimu câ furâ shi oaminj giudicats/crisits la moarti.

⁵³ Cânticlu easti angrăpsitu ditu cartea alu Gogu Padioti, „Cântitsi fărshiruteshti”, tsi fu tipusită Athina, 1991. Cânticlu easti la frândza 50. Aestu cânticu ari idyiul iho ca cânticlu multu cunuscut „Migidei vrută”.

⁵⁴ Ti jali, nu shtim cari adră aestu cânticu multu mushatu.

Dheftirlu cânticu zburashti tră Naci alu Mishicu tsi muri tu polimu.

Naci eara ansuratu di 3 anj/meshi.
Lele, Doamne, Dumnidzali-mu,
Iu suntu njeatili a meali?
Naci, gioni ansuratu,
Di trei ani ancurunatu.
L-loarâ Naci la armatâ.
Di la armatâ tu polimu/la-arâzboiu,
Lu-agudi unu laiû gâgoshu.
Lu-agudi ndreptu pi frâmți,
Di câdzu, lailu, pi-un munti.
Tâși tu muntsâlĵ Tatra Mari,
Nu-avu, lailu, ascâpari. \Nu avea can di la *Salvari*.
Tâshi tu muntsâlĵ Tatra Nĵicâ
Plândzi mă-sa di-s disicâ.
„Tini Costa \Steryio, frati ma mari,
S-lj-ai alu fendi ihtibari,
Tini Steryio \Yeoryi, cama nĵicu,
S-nu-alași fendi nimutritu.”⁵⁵

Angrăpsimu aestu cânticu câ tse anvitsăm⁵⁶ tră mira tersă a nicuchirâlĵei alu Naci: Orcea Cioti. Dupâ tsi armasi veduvă, si mârță cu Stere Grasu (Tsecu). Ditu 1948, Stere intră tu rezistentsa anticomunistă. Fu acâtsatu tu martsu 1950 shi fu culăsitu la moarti. Vru ta *s-evadeadzâ/s-ascapâ*. Sh-freadzi ciciorlu anda ansâri di pi

---

⁵⁵ Caraiiani, Saramandu, frândza 370, textul numirlu 310. Easti unâ alathusi aclo (frândza 485). Si spuni câ ânregistrarea a cânticului easti faptâ tu 1943. Aesta nu s-poati, câ tse Naci muri dupâ 23-li di Avgustu 1944. Ufilisim shi unâ altâ variantâ tsi u avdzâm di la Hrista Lupci.

⁵⁶ Di la Dinca Gospodin.

unu muru. Fu acâtsatu shi vâtâmatu (Yismăciun 1950). Orcea armasi veduvă cu trei feati. S-mărtă treia oara cu Ioti alu Uda (cari eara shi elu veduv) tu anlu 1953. Tu 1958, Ioti fu shi elu bâgatu ahapsi, pânâ tu anlu 1964. Orcea muri 1965 di la pârjina tsi u mâcă di la comunishtë. Nicuchirlu a ljei criscu 8 feati.

Armânj tu thesi. Dupâ tsi România amintă Cadrilaterlu, ca baia armânj agiunsiră tu tesi mări tu aestâ naie. Unlu di aeshtë armânj fu Tashcu Pucerea (1872-1955) tsi fu multu chiro prefectu Durostoru (1922-1926 shi 1933-1937). Pucerea fu scosu ditu tesi tu 14 di Maiu 1937. Tu loclu a lui vini altu armânu, Mihai Geoga (Halciulu alu Gali), tsi pânâ atumtsea eara prezidentul la Consiliulu Judetsean Durostoru. Tu Avgustu-Yismăciun 1937 s-featsi *campanie electorală* ti alidzerili tsi s-tsânurâ tu meslu Andreu. Atumtsea s-featsi mari shimătă tu hoara Atmageaua Tătărăscă iu unâ parei di legionari (aproapea tuts armânj), s-alumtă cu giandarmadzli. Gioga fu acâtsatu di legionari shi fu aguditu. Multsâ ditu legionari intrară ahapsi ama furâ silighits pânâ ma nâpoi. Altsâ legionari, cata cum Nicolae Fudulea, aprucheară nisheni di la Corneliu Codreanu. Aesti lucrî alâsară toru ma amânatu. Nu shtim cari lje-asculă unu cânticu alu Mihai Geoga. Dăm ma-nghios unâ protă variantă tsi u shtimu.

Singurâ, ca vai di mini,
Tut ân casâ shi tut uhtedzu.
Sh-mintea mea io di la tini
Io nu pot s-u dipârtedzu.

Sh-nu-nj tsâ-i dor gione mârâte,
Di a meali njeati?
Ma nu tsâ-i dor
Di ali Marencă njeati?

Ca alăxiti, ca armătusiti,
Soatsăli s-acatsă-n coru.
Sh-io cu inima jilită,
Li mutrescu ditu uboru.⁵⁷

Cându fudzi di la Livădz (Grâtsie) shi vini Cadrilater, Geoga sh-alăsă nicuchira shi feata tu hoară. Tu Cadrilater âshi loă altă nicuchiră vâryarâ. Atselu tsi sculă cânticlu, u featsi anonim⁵⁸. Nu vru si sâ shtibâ cari adră cânticlu, ama vru ta s-lu câtiyursească Geoga tu unu cânticu. Nicuchira di la Livădz (deadun cu feata Marenca) viniră shi eali ma amânat Românie. Cânticlu di ma-nsus aspuni ponlu a nicuchirâljei alăsati. Armânjlji au pirifanjea câ nu avea alăsări tu lumea armânească. Ma s-mutrim aestu caz shi pirmithlu cu Vasili Mushi, videmu câ nu eara dip ashi. Ama, dealihe, alăsărili tu lumea armânească eara dipu putsâni. Shi atumtsea anda s-fâtsea, atselj tsi eara câbati eara cutuyursits tu cântitsi. Cânticlu eara unâ cearei pritu cari alantsâ eara aspâreats s-nu adară shi elj aesti amărtii. U aspun ma-nghiosu shi alantâ variantă tsi u shtiu di la aestu cânticu.⁵⁹

Di la câlivili a noastri
Stau neljsă laia ncasă,
Tutu uhtedzu shi ma suschiru.
Alăxiti, armatusiti,
Soatsăli s-acatsă n-coru

---

⁵⁷ Variantă tsi u shtiu di la Nicu Geacă. Marenca era feata alu Mihai Geoga.

⁵⁸ Mini pistipsescu câ aestu cânticu easti adratu di Yeoryi Merca, bardul di la Livădz. Merca eara shi soie cu Geoga. Poati s-nu amu dichî cu aestă shubei a mea. Multi ori vidzui tu lumea armânească câ atselu tsi scula unu cânticu nu vrea ta si sâ shtibâ câ elu adră cânticlu, ta s-nu s-ancaci cu soia tră furnjia a cânticlu.

⁵⁹ Aestă variantă u shtiu di la Maria Stamu.

Sh-io cu inima jilită,
Li mutrescu ditu uboru.
Casa tutâ ânj pari pondă
Shi gionili aestu a meu,
Anj di dzâli ma sh-trecu.
Gione cându va ti vedu?
Nu-ts vrei casă, nu vrei parti,
Ma vrei liri misurati?
Nu tsâ-i doru di a meali njeati?
Itina⁶⁰ s-vedz, ma s-ai mirachi.
Anvirinatu cum sta elu,
Lăcrânj lai silighescu,
Lăcrinj di dorlu a tău,
S-astingu tu suflitlu a meu.

Cu Mihai Geoga s-featsi tsiva paraxinu. Tricu di la liberali la comunishtsâ dupâ dheftirlu polimu mondial. Ashi s-featsi câ Geoga agiumsî nica unâ oară prefect tu judetslu Tulcea (tu chirolu 26-li di Yinaru 1946 – 24-li di Brumaru 1947). Tu veara alu 1949, comunishtsâlji lu pitricură Geoga tu horili armâneshtsâ di Dobrogea, ta sâ-lj cândăsească armânjli si s-tsânâ largu di minarea di rezistentsă contra a comunishtsâloru (iu eara multsâ ditu atselj cu cari fu tu câvgă la Atmageaua Tătărească, tu anlu 1937). Geoga lâ zbură a armânjloru nu ditu unâ nutrită ideologică, mea ditu unâ pragmatică. Armânjli va s-armânâ cu unâ damcă ti aestă alumtă contra a comunishtsâloru shi bana a loru va s-hibă multu greuă.

Mihai Geoga muri singur shi nicunuscut Tulcea⁶¹. Ashi u imagineadză niscântsâ armânj moartea a lui. Imaginea aesta easti

---

⁶⁰ Itinu=orfanu (nu cu noima di fucără ama cu noima di om tsi nu ari părintili tu bană)

ună culăseari tră Halciulu alu Gali (tră atseali cari li adră tu bana a lui). Anda Geoga fu pitricut Dobrogea, tu veara alu 1949, ta sâ zburască cu armânjli, vini shi Florica Bagdasar⁶² (sora alu Anton Ciumetti shi feata a inginerlui Sterie Ciumetti). Florica fu prota muljeari-ministru Românie (1946-1948). Tu tesa a ljei di ministru ali Sănâtati, fu atsea cari u featsi afanu malaria di Dobrogea (tră furnjia a alishteî lîngoari, multsâ armânj nu viniră Dobrogea tu anlu 1940).

Rezistentsa. Dupâ polim, armânjli Yeoryi Cucoli shi Ionel Zeana fură atselj tsi xanaorganizară Minarea Legionară di Dobrogea. Dupâ tsi elj fură arcats filichie (tu 1948), Cusha (Nicolae) Fudulea shi Gogu Puiu fură atselj tsi si-alumtară contra a comunishtsâloru. Elj andreapsiră 30 di fuljei di rezistentsă tu horili di Dobrogea.

Gogu Puiu si-amintă tu 1918, Gramaticova, Grâtsie (eara fărshiroto shopan). Pârintsâlji a lui viniră Cadrilater tu anlu 1926. Tu 1940 s-curdisiră hoara M. Kogălniceanu (Custantsa) iu afen-su alu Gogu eara preftu. Tu 1942-1944, Gogu shidzu Vâryârie. Di apoa dusi tu Ascâpitată. S-turnă tu Aprilu 1947. Dupâ unu anu di filichie (tră atsea câ tricu ilegal sinurlu), s-turnă Dobrogea ti organizarea a alumtâljei contra a comunishtsâloru. Tu 17-li di Alunaru 1949 s-featsi ună mari shedintsă prezidată di Gogu. Unu prudhotu lj-aspusi. Dupâ ună alumtă cu Securitatea, Gogu Puiu s-vâtămă cu ună grenadă tu 18-li di Alunaru 1949 shi intră tu leyendă. Angrâpsimu ma-nghiosu cânticlu a lui, adratu di Stere Puiu.

---

⁶¹ Geoga avu ună fabrică di lăcumi Tulcea.

⁶² Florica Bagdasar (1901-1978) fu yeatru psihiatru (featsi sculie Bucureshti shi Harvard). Feata a ljei, Alexandra, s-mărtă cu scriitorlu Saul Bellow. Tu romanlu alu Bellow „Iarna a decanlui”, Florica Ciumetti-Bagdasar easti unlu di personajili principali. Alexandra easti unu multu avdzâtă matematiciană. Amintă premiulu Humboldt.

Cobadin, hoară ma n-sus,
Aco sta un gione ascuns.
A lăi Gogu ali dade! (refren)
Cobadin, hoară alăvdată,
Anvirigată di armată.
Greashti ascherea shi nu va s-ljeartă:
„Ieshi s-tsă vedz soia ligată!”
Gogu, gioni, hilju di preft,
Easi nafoară s-da chept.
Greashti cu boatsea acătsată:
„Nu mi dau pi a voastră armată!”
Gogu cu a lui manliheri⁶³,
Featsi cali pritu ascheri.
Când vru s-easă tu ubor,
Lu agudiră tu cicior.
Tu soni sh-tsănu nă shcretă,
Di-sh loă suflitlu pi zvercă.⁶⁴

Stere Puiu (amintatu Yismăciun 1940) avea 9 anj anda s-featsirâ aesti taxirăts. Afen-su, Cociu Puiu, eara frati cu Olimpia, nveasta alu Gogu Puiu. Securitatea avea anvitsată că Cociu lu dusi Gogu Cobadin. Cociu fu crisitu shi culăsitu la 15 anj di ahapsi. Ama nu eara duri. Fu scosu ditu filichie, deadun cu altsâ 37 di oaminj shi fură vâtâmats di cratu (16 ditu atselj 38 eara armânj; nai ma multsâ fură vâtâmats tu noaptea 9/10 di Martsu 1950). Cratlu comunistu vru ta s-da unu semnu a oaminjloru că nu s-ancheadică di nomuri

---

⁶³ Unâ turlie di tufechi.

⁶⁴ Unâ altă variantă trê atseali dauă stihuri ditu soni easti: „Nu s-deadi pi a lor armată, sh-deadi bana pi grenadă.” Aestu cânticu alu Gogu Puiu s-cântă cu iholu di la cânticlu avdzātu „A lăi muntsâ analtsâ sh-grei”.

anda va ta sâ-shi scoată ahtea. Vru s-da shi unu semnu la atselj tsi-lj agiuta *fugarilji*, câ va s-pâlteascâ cu bana⁶⁵. Ma nghiosu putets s-ghiväsits cânticlu alu Cociu Puiu, adratu di Stere Puiu.

Tsi s-vâ spun lăi sotsă, nă mari mirachi,
Patrudzătsânoauă, an tsi nu ari preaclj.
Nă dzuă di veară, tsintsi cirishar,
Mi lo tu carotsă sh-neasim la cutar.
Loclu s-părea galbin dip ca di murmints,
Soarli di pi dzeană, ca cădzut pi dintsă,
Mutrii cătă hoară, tsi nior lai s-veadi,
Vinea nă mashină di Securitati.
„Spuni, tini Cocio, tsi lucur fătsheshi,
Spuni cama ayonjea, Gogu iu-l duseshi?”
„Mi sprigiur pi feata sh-pi fciorlu di aoa,
Că di ahtari lucur eu nu shtiu tsiva.”
„Spuni, o lai Cocio, că nu ai tsi s-fats,
Că noi li shtim tuti di la a tăi frats.
Di la a tăi frats sh-a tăi prots cusurini,
Că-l duseshi Gogu pânâ Cobadin.”
Sudorli fug, ploaia mi mutreashti andreptu,
„Ah, Stelică al tati, nu va ti mai ved!
Ma-i ahtari lucru, yinu ficiorlu a meu,
Yinu ca s-ti bashu, câ nu ari s-ti vedu.”

Cânticu s-cântă cu iholu a avdzâtlui cânticu „A curi-i atselu murmintu?”, tsi aspuni cum fu vâtâmatu Haralambie Balamace, Corcea, tu 23-li di Martsu 1914. Interessantu tu cânticlu alu Stere

---

⁶⁵ Ashi s-featsi câ tu 6-li di Alunaru 1949 fu vâtâmatu Yeoryi Pulpă di Sarighiol (Dealu) sh-tu 29/30 di Alunaru 1949 fu vâtâmatu Yeoryi Arău di Patura, trâ câbatea câ-lj agiutară atselj tsi s-alumta cu comunishtsâlji.

Puiu easti atsea câ easti dzâsâ dzua tu cari afen-su fu bâhatu ahapsi, 5 di Cirisharu 1949.

Niheamâ chiro dupâ moartea alu Gogu Puiu (tu 21-li di Alunaru 1949), securitatea află torlu alu Stere Hapa, Nicolae Hashoti shi Iancu Cushu. Ahurhi unâ alumtâ. Iancu Cushu fu vâtâmatu. Alantsâ doi furâ acâtsats. Tu idyea dzuă furâ acâtsats shi Iancu Beca cu Iancu Ghiuvea. Furâ culăsits la moarti. Furâ vâtâmats tu dzua 16-li di Andreu 1949⁶⁶, pi limanea a laclui Siutghiol. Mita Hashoti⁶⁷, fratri alu Nicolae⁶⁸, asculă un cânticu ti pareia aesta di 5 gioni armânj.

I-ascultats lăi gioni mârats,
Naca shtits di a noshtsâ fugats.
A noshtsâ fugats di Beidaud,
Tsi anvârtescu/alagâ loclu tut.

Alagâ hoarâ di hoarâ,
Agiumsîrâ Hârshova n-seară.
Vini nâ hâbari n-hoarâ,
Câ *fugarilji* lj-acâtsarâ.

Vini nâ hâbari n-hoarâ,
Câ *fugarilji* lj-acâtsarâ.
Vini nâ hâbari amarâ,
Iani alu Cushu-l vâtâmarâ.

Greashti Hapa unu zboru
„S-bânats domnu maior,

---

⁶⁶ Tu idyea dzuă, si-amintă ahapsi Zoe Rădulescu, feata alu Gogu Puiu.

⁶⁷ Mita Hashoti di Beidaud sculă multi cântitsi. Unlu di eali easti multu cunuscutu: „Cânticlu alu Cola alu Gudamu”.

⁶⁸ Nicolae eara faptu anlu 1910, tu hoara Dupnitsa (Vâyârie). Bână Beidaud.

Mi-alâsats fârâ cicior,
Tu cicioari voi ta s-mor.”

Di-un gugosh niminduit,
Cadi Hashoti pliyuit.
Beca Iancu mort npadi,
Fruntea tu *tsarină*-i cadî.

Alantu cumândaru di leyendă ditu alumta anticomunistă fu Cusha Fudulea. Amintat 1907, hoara Nigrita (tu Grâtsie adzâ), tu unâ fumealj di grămusteni bijduveanj, vini Cadrilater tu anlu 1932 (tu hoara Engechioi). Apruche nishanea „Crutsea Albă” di la Corneliu Codreanu, tră giunaticlu a lui tu câvgălu ditu 1937 di la Atmageaua Tătărească. Tu 1940, s-curdisi Tistimelu. Fu bâgatu ahapsi tu 1948, deadun cu frатели a lui, Nicea (Dumitru). Furâ silighits dupâ putsănu chiro. Apusiră si si-adară *fugari* shi ahurhiră si-adară unâ *retsea* cari s-hibă contra a comunishtsăloru. Sh-avea adrată unâ guvă la cota Secar Bair 332. Bânără tu pāduri până tu 9-li di martsu 1950. Atumtsea Nicea muri tu alumtă cu Securitatea. Cusha fu bâgatu ahapsi deadun cu Stere Grasu (Tsecu) shi cu picurarlu Ion Cotan. Cusha cu Tsecu fură giudicats shi culăsits la moarti. Cusha ascăpă ditu ahapsea Tataia, dupâ unâ evadari ca tu filmi. Bână ascumtu până tu 9-li di Martsu 1952. Atumtsea fu acătsatu iara. Fu multu pliyuit. Ti aestă furnjie muri tu 28-li di Martsu 1952.

Mihai Anagnoste, a curi papu Dimci eara frati cu Nicea sh-
Cusha, featsi tu anlu 1984 (anda avea 14 di anj) unâ poezie tră
aeshtsă iroi. Tu 1992, Hrista Lupci adră cânticu cu aesti zboară.
Yeoryi Zulfî (Nicolae) adră shi năsu unu altu iho tră idyea poezie,
ca unu semnu di tinjie tră fratslji Fudulea (Zulfî easti tut di
Tistimelu, hoara iu bânără fratslji Fudulea). Mutrits cum

pirmithuseashti Mihai Anagnoste, tu stihuri, contextul tu cari adră poema: „Easti iarnâ, lampa apreasâ, mana mea tu arâzboiu tsasi shi s-aroagă la cândilă, ashteaptă lâlânjli s-yinâ: *Lale Nicea sh lale Cusha, yinits câ-i dishcljsă usha, iambuli vâ tsasi Musha. Sh-toartsi lânâ tu cicrică Mushca, feata alu Dimicică njică, s-v-ampilteascâ pârpodz groasi, câ-ngljtsatu pânâ tu oasi, angucinatu di arcoari, intrats câ v-adrai sh-mâcari, agiunats vâ hits di foami, mâcat trâmândanâ mari, ti pusta di libertati anchisitu cali tri moarti. Sh-avdu mana cum plândzea: Chirutu ici di pi tsâva. Nu-i ashi lea mana mea, geaba gionjlji nu chirurâ, isturii angrâpsirâ.*” Poema tră fratslji Fudulea ahurheashti cu unu motto: „Elj nu-shi surparâ a loru ihtibari. Dicâtu s-bâneadzâ sclayi ma ghini s-moarâ; câ bradzlji s-frângu sum tufani, ma nu s-pleacâ vârnâoarâ.” Ma-nghiosu, putets s-ghivăsits cânticlu a fratsloru Fudulea:

Vintul pitu pāduri bati, un cântic di jali s-avdi,
Di doi frats cântă pādurea, Cusha sh-Nicea alu Fudulea.
La cheptu cu Sâmta Carti fudzirâ s-luptă ti-andriptati,
Alâsarâ taifa sh-hoara, ti aestu pon âshi da bana.

R: Pāduri, pāduri, cu dor cântă frândza ta,
Faptili di armi, livendzălji frats Fudulea.
Pāduri, pāduri, cu dor cântă frândza ta,
Fapti di giuneatsă, armânjli Nicea sh-Cusha.

Acljeamă Cusha l-alumtă, tuti hoarili li mută,
S-asculă tut laolu, s-avină comunismolu.
Vini ashcherea, shutsâ loclu, pisti armânj elj bagă foclu,
S-trapsi ceata al Fudulea, apanghiu lâ da pādurea.

Sotslu a loru, unu picuraru, dit hoarâ di Bashpunar,
Shtea limerea dit pāduri, giură s-nu vindă armânjli.

L-astrâmuxirâ dushmanjlji, câ tu-ahapsi a-sh treacâ anjlji.
Frica nu-lj dâdea arhati, pi armânj elu âlj prideadi.

Plândzi manâ sh-nicuchirâ, di ashcheri-i pâdurea mplinâ,
Geaba va s-ashteaptâ njitslji, nu va s-ma toarnâ pârintsâlji.
Ti gionj sprigiurarea-i sâmtâ, nu s-ancljnâ fârâ alumtâ,
Cumandul al Cusha s-avdi, s-n-alumtâm pânâ la moarti.

Multâ oară s-alumtarâ, pi Nicea îl vâtâmarâ,
Dit loclu adrat cinushi ies trei gionj mplinj di schiji.
Nu-lj doru arânjli tsi curâ, plângu yislu tsi-lu chirurâ,
Oclji alu Cusha scântiljeadzâ, libertatea ambârtsâteadzâ.⁶⁹

---

⁶⁹ Dăm aoa shi varianta cântată di Hrista Lupci (protă strofă easti idyea), adratâ tut di Mihai Anagnoste:

Dupâ tsi polimlu treatsi, loară s-toarnă n-hoară fratslji,
Comunishtsâlji pi-a lor *urmă*, elj fudzirâ tu păduri.
Cusha ocljul nu-lj si-aspari, frică di moarti el nu ari,
Nicea minti lunjnatâ, casâ adră tu loc sâpatâ.

Picurarlu tsi-avea armânjlji, lâ shtea guva ditu păduri,
El giură pi a lui bană, itsi s-hibâ ta s-nu-lj *toarnă*/spunâ.
Ma lu-aspârearâ dushmanilji, câ tu ahapsi a sh-treacâ anjlji,
Frica nu-lj didea arâhati, pi armânj elu âlj prideadi.

Iuda tsi-shi vindu fârtatslji, pi ashcheri la guva âlj tradzi,
Căpitanlu la armânj azgheară di guvă s-iasâ nafoară.
Shtea di bană tsi-lj ashteaptâ câ a-lj *mpushcă* cându va-lj aibâ,
Cumandul al Cusha s-avdi: „s-nâ alumtâm pân la moarti”.

Multâ oară s-alumtarâ, pi Nicea âl vâtâmarâ,
Ditu loclu adrat cinushi, iasi Cusha plin di schiji.

S-adutsem aminti aoa câ tu una altâ variantâ a cânticului adratu tu 1992, Mihai Angnoste pitricu unâ turlie di mesaj tră armânj:

Mult dor arănili tsi-s greali, âl doari [Cusha] yislu a lor frâmtu,
Ocljul a lui largu mutreashti, dimândari a armânjlor greashti:

„Anj grei va vâ ljea azvarna, un lucru s-nu agârshits daima:
S-nu alâsats vârnâoarâ s-astîngă armâneasca fară.”
S-nu agârshim câ s-alumtarâ ti a lor armâneascâ fară,
S-aibâ armânjli a lor numi, s-nu him xenj tu aestâ lumi.

Pirmithusim deaneavra cum Cusha Fudulea ascâpă ditu zundanea Tataia. Cu elu eara shi Stere Grasu. Ti jali, nâsu âshi freadzi ciorlu anda ansâri di pi stizma a ahapsiljei. Fu acâtsatu shi vâtâmatu tu dzua 17 di Yismâciun 1950. Grea miră avu taifa Grasu di Ceamurlia di Ndzeană. Aestâ mirâ nâ u dzâtsi bardul popularu di Ceamurlia Cola Suflaru tu poema „Misha alu Grasu”.

Plândzi lună, plândzi soari,
Plângu sh-mini câ mi doari,

Mult dor arănili tsi-s greali, âl doari yislu a lor frâmtu,
Ocljul a lui largu mutreashti, dimândari a armânjlor greashti:

„Anj grei va vâ ljea azvarna, un lucru s-nu agârshits daima
S-nu alâsats vârnâoarâ s-astîngă armâneasca fară.”
S-nu agârshim câ s-alumtarâ ti a lor armâneascâ fară,
S-aibâ armânjli a lor numi, s-nu him xenj tu aestâ lumi.

Plângu mini Misha-al Grasu
Câ suflitlu nj-easti arsu...
Patru ficiori mini criscui
Sh-pi tuts patru âlj chirui;
Gioga, ti vuinic âl loară
Shi tu polim âl bâgară
Cu arushlji ta sâ s-batâ
Sh-armasi trâ eta toată.
Mari arană am tu cheptu
Ti Nashlu⁷⁰, Culachi shi Tsecu,
Tu politică intrară,
Nu shtea bana câ vrea s-chargeă
Sh-va s-armânâ di cu njits
Oarfânj a lor ficiurits.
Comunishtsâlji când viniră
S-lâ si ncljnâ elj nu vrurâ
Cu-altsâ sots deadun lumta
Comunismul ta s-chirea.
Comunishtsâlji fîrâ njilă
Nâ noapti acas-viniră
Viniră sh-pi treilji loară
Shi tu ahapsi âlj bâgară.
Tsecu fudzi ta s-ascapâ
Ma fu vâtâmat la poartă...
Pi alantsâ doilji âlj mutarâ
Tâshi la Gherla âlj arcarâ
La atsea ahapsi-afurisită
Armasirâ tră eta tută.⁷¹

---

⁷⁰ Nashcu/Tănase.

Culachi Grasu eara amintat 1906. Fu dimarhu Ceamurlia di Ndzeană tu chirolu legionaru. Fu bâgatu filichie tu 27-li di Alunaru 1949 shi culăsitu la 20 anj ahapsi. Fu vâtâmat tu 9/10 di Martsu 1950. Nashcu fu bâgatu zundani tu 15-li di Andreu 1951 shi fu giudicatu la 6 anj di ahapsi. Muri tu filichia Gherla (2 di Sumedru 1953). Grea bană avu armânlu Misha alu Grasu, tsi-shi chiru 4 ficiori.

Ahapsea. Multsâ armânj intrarâ ahapsi tu chirolu comunistu ca detsinutsi politici. Nu s-adră pânâ tora unâ isapi ti câts armânj furâ ncljshi tu atselu chiro. Vrem s-dzâtsem aoa mashi câ tu 25-li di Martsu 1957 ahurhi unâ *grevă a foamei* tu filichia Aiud (unâ di nai ma lâhtâroasili zundănj). Cumandul trâ *grevă* s-featsi pritu armânj (tsi eara multsâ di multsâ tu atsea ahapsi) cari arâspândirâ zborlu „trimir”⁷² (niachicăsitu di vigljtori). Tu ahapsi, doi armânj adrarâ niscânti cântitsi tsi suntu multu vruti sh-tsi urdinâ multu. Interesantu easti câ dauăli cântitsi suntu di vreari (mâratsli oaminj, ncljshi tu filichie, suflitlu a loru câfta vreari).

Protlu cânticu easti adrati di Constantin Cioti (Coti alu Căshcăvaia, cum eara cunoscut tu lumea armânească). Cioti eara amintatu tu 1922, Văryârie. Tu Dobrogea s-curdisi tu hoara Râmnicu di Nghiosu. Fu arcatu zundani tu 7-li di Martsu 1952, fu crisitu shi culăsitu 20 anj di ahapsi. Shidzu multu chiro Gherla. Fu silighitu tu 1964. Tu filichie shidzu unâ hopâ sh-cu Radu Gyr,

---

⁷¹ Poema easti angrăpsită ditu cartea alu Nicolae Tănase Suflaru „Puizii shi cântitsi armăneshtsă”, Editura Cartea Aromână, Custantsa, 2002, frândzâli 35-36. Suflaru eara amintat 1921, tu hoara Cavacli, ninga Searu. Muri tu ilichia di 94 di anj. Tsi cara Suflaru ascula cântitsi, nu shtim maca aestă poemă eara shi cântată.

⁷² Atseali trei dzâli cându nu s-măcâ tsiva (s-bea mashi apâ), tu ahurhită, anda s-alasă Preasini.

marili poet tsi avea shi zărtsinâ armânească. Tu ahapsi, Cioti adră avdzâtlu cânticu (cu iho di vals) „Picurar cu albi oi”.

Picurar cu albi oi, perlu neali-neali,
S-yini astară pi la noi, gioni ti-amu tu vreari.
Ai lăi gioni s-yini acasă, sâ-nj ti veadâ dada.
Picurar cu albi oi, percea chiptinată,
S-yini astară pi la noi, câ ti va nâ featâ.
Ai lăi gioni s-yini acasă, sâ-nj ti veadâ dada.
Gioni, voi ta s-yini la noi, multu ti-amu tu vreari,
Câ nu-nj pot di dorlu a tău, di njeatili a tali.
Ai lăi gioni s-yini acasă, sâ-nj ti veadâ dada.
Featâ, voi ta s-yinu la voi, multu ti amu tu vreari,
Nu aveam cari s-alas la oi, oili vor păshteari.
Ai lăi gioni s-yini acasă, sâ-nj ti veadâ dada.

Alantu cânticu adratu ahapsi „Nâ trandafilâ creashti la firida mea” easti adratu di Anastase Fotu. Adzâ easti nai ma cunuscutlu cânticu armânescu ditu Românie, câ tse easti multu cântatu sh-di români.

Nâ trandafilâ⁷³ creashti la firida mea,
Di-sh apleacă frandzâli lishor,
Lungâ-nj pari calea pân la vruta mea,
Shi-nj si pari câ va-nj mor di dor.

Mi-anyisam anda earam doili deadun,
Sh-nu puteam tsiva eu ta s-tsâ aspun,
Puilji tuts anvârliga di noi cânta,
Lilicili tuti nâ mutrea.

---

⁷³ Armâneashti, „trandafilâ” easti substantivu theaminu. Ti jali, aproapea tuts cântătorilji dzâcu „un trandafilu/trandafiru”, câ tse, tu limba română, „trandafiru” easti substantivu mascuru.

Cându mi sculam di somnu vruta mea,
Vidzui nâ lilici nu eara.
Nitsi tini lângă mini nu earai,
Lâhtârsit di somnu mi sculai.

Stau la masâ unâ carti ta s-tsâ scriu,
Ta s-tsâ scriu vrută pi carti a meu doru,
Ta s-tsâ scriu vrută a meu doru,
Lele, lilicea pădurilor.

Anastase Fotu (Tashu alu Geamuri) eara amintatu 4-li di Shcurtu 1923, Paticina (Grâtsie). Dobrogea, bânâ tu hoara Mihai Viteazul. Fu curieru tu minarea di rezistentsă anti-comunistă. Fu crisu tu anlu 1948. Avu tihi shi nu lu-acâtsarâ atumtsea. Shidzu ascumtu 9 anj. Furâ shi altsâ armânj tsi shidzurâ ascumtsâ. Nai ma avdzâtslji suntu Hrista Pariza, Dumitru Pariza, Nicolae Ciolacu (Ciolacu angrăpsi unâ carti, „Haiducii Dobrogei” tsi aspuni isturia a atsiloru tsi s-alumtarâ cu comunismulu tu atselu chiro) shi Yeoryi Turcu (aestu shidzu ascumtu tu chirolu 1952-1964; nu fu acâtsatu. Fu alâsatu arâhati tu 1964, anda s-dusi singur la militsie, câ tse atumtsea s-deadi *amnistie* tră detsinutslji politici). Fotu fu acâtsatu tu 1957, culăsitu 25 anj di ahapsi ama avu iara tihi câ tse detsinutslji politici furâ silighits tu 1964. Fotu vrea si-adară Theoloyie⁷⁴, nânti ta s-intră tu Rezistentsă. Cânticlu „Nâ trandafilă creashti la firida mea” easti adratu ahapsi di Fotu. Iholu easti idyiul cu atselu di la

---

⁷⁴ Aestâ hâbari easti tipusitâ tu ma multi cârtsâ. Shtiu di la Dina Cuvata, tsi-lu avu oaspi Anastase Fotu Skopje (tu anjlji 1990), câ lucrli nu furâ ashi. Fotu âlj dzâsi alu Cuvata câ elu avea ahurhitâ studii la Conservator. Mirachea ti ghevasi sh-ti băsearică u amintă tu ahapsi. Dedu aoa dauli varianti tsi li avdzâi.

ună cântari bisericească: „Trandafilâ di pi Golgota”, tsi aspuni isturia ali Sâmta Veronica. Stihurili „Lungâ-nj pari calea pân la vruta mea shi-nj si pari câ va-nj mor di dor” au ma multâ puteari anda shtii câ suntu angrâpsiti di cariva tsi eara tu zundani shi anyisa la vruta a lui⁷⁵.

Tu anjlji 1970’ Fotu nidzea la corlu armânescu di Custantsa⁷⁶ nchisitu la initsiativa alu Dumitru (Tachi) Galavu, unu multu avdzâtu dhascal di muzică (amintatu Veria 1926). Tu atselu chiro, Fotu eara psaltu la Capela Militară di Custantsa. Dupâ 1989, Fotu agiumsî diacu shi preftu. Fu la marea andamusi armânească ditu 5-li di Aprilu 1992, Tirana, Arbinushie. Shidzu Curceauă, ca preftu misionaru, ma multu di giunitati di anu. Pâtidzâ suti sh-suti di armânj ditu aestâ vâsilie. Fotu neasi sh-la congreslu armânescu di Freiburg/Ghirmânie, tu 1993. Congreslu ahurhi cu cântări/plâcării pi armâneashti tu băsearică dzâsi di preftul Fotu. Nâsu cântă pi armâneashti la numta alu Santa shi Maria Djika (protu di Maiu 1993, Skopje), deadun cu preftul Tachi Veriga. Anastase Fotu muri Custantsa tu 27-li di Maiu 1996. Lipseashti s-dzâtsemu aoa câ nu him siguri 100% câ Fotu adră aestu multu cunuscutu cânticu armânescu⁷⁷. Anastase Fotu va s-hibâ daima adus aminti tră bunlu tsi-lu adră tu bană.

---

⁷⁵ Tut di la Dina Cuvata shtiu câ Fotu, tu atselj 9 anj anda shidzu ascumtu, anvitsă ta s-ampiltească. Adra faneli shi pârpodz tsi nicuchira a lui (vruta cântatâ tu cânticu) li vindea cu pâhă bunu.

⁷⁶ Oaminjlji di la coru si-aduna tu vecljulu bină di la Liceulu di Muzică di Custantsa. Informatsie di la Gica Godi. Tu niscânti locuri apari câ Galavu adră stihurili (pi gârtseashti?). Shtim di la Gica Godi câ Galavu pârea câ nu shtie grâtseshti.

⁷⁷ Hâbarea aesta u avemu di la Costel Puiu. Paplu alu Costel, Cociu Puiu, lu ascumsi ncasâ ună hopă Anastase Fotu, anda aestu eara *fugaru*. Costel nâ dzâsi câ i Anastase, i fratile a lui ma njicu, Nishu Fotu, adrarâ cânticlu „Nâ trandafilâ creashti la firida mea”.

Deportarea. Tu 1944, anda ashcherea ruseascâ avea agiumtâ la sinurlu cu România, multsâ armânj tsi s-avea curdisitâ Moldova duchirâ piricljul. Ti atsea, apufusirâ si s-curdiseascâ tu alti locuri. Niscântsâ di elj agiumsirâ Banat. Pi torlu a loru, vinirâ di-apoia shi altsâ armânj. Niscântsâ di elj vinirâ ta s-lâ si chearâ torlu (câ tse eara legionari). Altsâ vinirâ câ tse Dobrogea fu mari xeri shi oaminjlji nu avea tsi s-mâcâ. Altsâ dusirâ Banat câ tse cratlu lâ deadi 5 ictâri di locu (apruchearâ locu atselj armânj tsi nu avea vinitâ Românie ca colonishtsâ).

Tu 18-li di Cirisharu 1951, njlji di oaminj furâ mutats ditu Banatu tu Bărgănu. Anamisa di elj furâ shi multsâ armânj. Tu acti suntu tricuts 3557 di *macedoneni* tsi furâ mutats zorlea Bărgănu. Aeshtsâ *macedoneni* eara armânj shi miglinitis (aeshtsâ ditu soni eara 57 di fumelj). Aesta va s-dzâcâ câ ma multu di 3200 di armânj furâ mutats. Si sculară ma multi cântitsi trâ *dizlocari*. Avemu hâbari di dauă ahtâri cântitsi: unlu adratu di Santa alu Todi shi altu adratu di Coli Pâdu (Zisu Nicolae)⁷⁸. Câ tse nu easti cunuscutâ, u dâmu aoa poema alu Miciu Bracea (1912-2009) cari u spunî isturia a mutariljei a armânjloru ditu Banatu. Bracea eara shopan. Cadrilater shidzu tu hoara Babuc. Agiumsi Banatu tu hoara Beşenova Nouă (adzâ Dudeştii Noi). Fu arcatu ahapsi/lagăr di comunishtsâ tră 9 meshi. Miciu fu unu mari cântâtoru (atselj tsi au avdzâtâ *Munti, lăi munti*, cântatu di năsu, nu potu s-lu agârshescă).

Dzâcu să-nj dai ună boatsi, s-avdă lumea tută,
Ti crima tsi s-fatsi, din Banat nă mută.
Ti crima tsi s-fatsi, nu cutedzu si spunu

---

⁷⁸ Putets s-li aflats aesti cântitsi tu cartea „Yramostea sh Tuduradzlji” alu Santa al Culaki al Todi, Editura MNLR, Bucureşti, 2011, la frândzâli 154-156.

Ti tsindzätsiunu. Fu anu cu furtunj,
Cu furtunj di lăcări di muljeri shi bărbats.
Nu iara chirolu fumealjea s-u ăncarts,
Că iara chirolu apanu⁷⁹ ti sitsirari.
Nă loară di cu noapti, chiro di njeadzăveară,
S-adunăm tacămea, s-nă nidzemu la gară.
Hoara tută, ascheri alagă ca turbats,
Nu ti alasă s-vedz ni părints, ni frats.
Di intra pitu casi, actili adunară,
Păn la ora optu s-himu fugats din hoară.
Mărata di lumi nu shtea tsi s-adară,
Că soldatslji ashteaptă tu uboru nafoară.
Elj tut aură s-ancărcăm dinăoară,
Prăvdzăli armân ca shcreti pitu hoară.
Lumea, lăhtărsits di la njicu la mari,
Că nu avea avdzătă altăoară *dizlocari*.
S-nu ts-u vedz cu oclji, njilă tsă si fătsea,
Nu puteai s-greshti zboru, că ti vătăma.
Nă ishemu, la gară nă adunămu stogu,
Di dzătseai lăi frats că va nă da focu.
Nă băga tu trenu, dipu nu nă ăntriba,
Di frats sh-di părintsă că nă dispărtsa.
Trenurli, di aoa, dzuă-noapti fugu,
Fără ca s-nă dzăcă tu tsi locu nă ducu.
Mărata lumi iara cu chideri,
Calea tu trenu eara dushi di ascheri.
După dauă dzăli dipunăm la gară,
Ashtiptăm, lăi fratsi, s-nă ducă n-hoară.
Tută lumea ăntreabă, di njilă nă plăngu,

---

⁷⁹ Tu vahtea.

Că aco iu nă ducu, n-alasă pi câmpu.
Agiumsimu tu locu iu avea elj planu,
S-fătseму hori nali tu câmpu, Bărăganu.
Tacămea tu padi, nu shteam tsi s-fătseму,
Că iara agrishti sh-apă nu aveam s-bemu.
Căndu yinea seara, cilimeanjli plăngu
Că nu ari casi, cum s-doarmă pi câmpu?
Iara mari jali, nu shtei tsi s-fats,
Că iaram di ascheri noi anvirigats.
Cu ciurlanj⁸⁰ sh-cu palj nă featsimu câlivi,
Fără s-himu stipsits, agiumsimu tu sclăvii.
Căndu aducu aminti nj si scoală peru,
Cum vini milisia noaptea s-facă *apelu*.
Nă featsirâ masturi, nu nă shteamu di altoară,
S-fătseму casi nali mashi cu ună tăpoară.
Ăts dâdea ordin scrisu, lipsea s-*iscăleai*,
Că focu ti lua, ma s-*refuzai*.
Nu shteamu tsi s-fătseму, unu di alantu ăntribamu,
Că nu shteamu *shablonu* noi cum su-l băgămu.
Locu ălu purtamu di la njicu la mari,
Ul turam tu *shabloani* shi ul băteamu cu malju,
Ălu fătesamu tutu muru, dzătseamu săntu scăpati,
Căndu a doua dzuă lă aflamu *răsturnati*.
Lj-acătsamu di nou cu blăstenj shi uhtare,
Nu vedz tsi nă pati, iu eshti Dumidzale?
Tută lumea ashteaptă di tini scăpari,
Că putearea a tau iasti multu mari.
Căti trapsi lumea nu ari spuneari,
Va scrii istoria, s-nu aibă agărsheari.

---

⁸⁰ Ciulini tsi s-adună unu cu alantu shi si-adară ca unu arăcotaru.

Mutarea zorlea Bărăganu tsânu pânu tu anjlji 1955-1956. Dupâ tsi s-bitisi aestâ *deportari*, armânjlji nu shtea tsi si-adarâ. Multsâ armasirâ pi loc. Ma multu: altsâ armânj tsi eara aputrusits di borgili tsi cratlu li arcă pi pâlțarili a loru (câ tse nu vrură s-intrâ tu *Colectivă*), âshi loară zverca shi nchisirâ, cu volea a loru, Bărăganu, ta s-ascapâ di *presiunea* a cratlui. Avem unu cânticu adratu di Zica Sărăcăceanu, cânticu tsi zburashti tră aestu iventu.

La anlu '55 tuts armânjlji cher di minti,
Cum s-adarâ, cum s-facâ,
Di *datorii* ta s-ascapâ.
Di *datorii* sh-di *coti mări*,
Di pondili di *asigurări*.
A s-fudzim tu Bărăganu,
Aclo n-ari s-ti cârtească canu.
Ialomitsa/Bărăgan va s-dânâsim,
Proletari va nâ numim.

Zica Sărăcăceanu (1921-2013) eara amintatu Chiusuleri (adzâ, tu Republica Macedonia). Dobrogea, Zica shidzu Beidaud. Di aclo âshi loă zverca tu 1955, tră furnja tră cari dzâtsi tu cânticu. S-curdisi Perieți/Fundata, tsi eara unâ hoară iu avea shidzută *deportatslji*. Zica dusi di apoia Slobozia.

Pânâ tu soni armânjlji fudzirâ di Bărăganu⁸¹. Apufusirâ s-nu si s-toarnâ ninga sinuri (furnjia tră cari furâ deportats di Banat) shi s-curdisirâ ninga mărilji cāsâbadz Bucureshti shi Custantsa (deportatslji nu avea izini si s-curdisească tu aesti pulitii). Eară unâ cearei bunâ câ tse putea nica sâ-shi tsânâ oili. Agiutarâ multu tu

---

⁸¹ Singura hoară di deportari di iu nu fudzirâ armânjlji fu Dâlga. Aestâ hoară, tu anjlji 1955-1960, fu unâ fucurinâ armânească.

atselu chiro (tră aesti curdiseri) Raca Belu, George Beza shi altsâ armânj tsi nica eara luyursits tră celnits.

Colectivizarea. Ma marea ghideri tsi u tricurâ armânjlji tu atselu chiro fu colectivizarea. Multsâ nu vrurâ ta s-intrâ tu Colectivă. Măcarâ shcopu. Lâ si bâgarâ *coti* mări. Niscântsâ intrarâ tu Colectivă (protslji cari intrarâ furâ ma oarfânjlji). Tu 1953 fu ca unâ ximutari shi multsâ armânj s-trapsirâ ditu Colectivă. Di apoia trapsirâ nitraptili. Niscântsâ furâ bângats ahapsi. Anchisindalui cu 1957, ahurhirâ s-intrâ multsâ tu CAP (Colectivă). Tră atselj anj aspunemu cânticlu sculatu di Iani Mishaca, faptu la Livădz tu anlu 1928. Iani cu afen-su avea 400 di oi tu hoara Cataloi. Colectiva lâ loă 100 di oi tu anlu 1956. Vindurâ alanti oi shi vinirâ Călărashi⁸².

O, bo, bo, ca vai di noi!

O, bo, bo, tsi va s-adrâm?

O, bo, bo, măratsi di noi!

O, bo, bo, tsi va s-adrâm?

Cum sâ-lj dzâtsem vere, vere,

Dusi a nostru Barba Stere,

Dusi, dusi sh-Caranica⁸³,

Pi noi lailj nâ loă frica.

Fudz, fudzimu di Cataloi,

Nu ari bană n-hoară ti noi.

Fudz, fudzimu di Cataloi,

Nu ari bană n-hoară ti noi.

Loară calj, loară carotsi,

Loară sh-cupia di oi.

Colectorilj sh-priceptorilj,

N-adunară tuti oili.⁸⁴

---

⁸² Lali Iani sh-loă 400 di oi Călărashi. Vârâ 10 anj li tsânu oili. Până tu soni s-minduirâ s-intrâ tu lucru (la ICIL) ta s-aibâ unâ pensie tu ausheaticu.

⁸³ Caranica shi Barba Stere eara grămosteni tsi yinea ditu Iugoslavie (*bănioți*), a curi lâ furâ loati oili la Colectivă.

Apăryisearea a horiloru. Tu bitisita a anjloru 1950', după trâmândana cu *colectivizarea*, multsâ armânj apufusirâ ta s-fugâ di la hoarâ shi s-yinâ tu câsâbă. Multsâ videa ascâparea tu sculie. Ashi s-featsi câ s-amintă un bârnu di anvitsats armânj. Ama piriçljul eara mari. Earâ frixea câ ma s-fugâ armânjlji ditu hori, va s-chargeâ turlia tradițională di bană armâneascâ. Ditu aestâ ducheari s-amintarâ niscânti cântitsi di unâ mari mushuteatsă. Lu aspunem prota cânticlu alu Gica Godi „Voi armânj câ vâ arsi foclu”, adratu anvârliga di anlu 1960 (Godi easti faptu tu 1939).

Voi armânj câ vâ arsi foclu,
Iuva nu vâ acatsâ loclu.
Alâsat nâpoi Grâtsie,
Anturchie shi Vâryârie.

Alâsat nâpoi Grâtsie,
Anturchie shi Vâryârie.
Altsâ fudzea ditu Sârbie
Sh-di ponda di Arbinishie.

Cu cârvânj, cu oi cupie,
Armasitu voi Românie,
Altsâ Tulcea, altsâ Cusantâ,
Altsâ tâshi la Piatra Neamtsa.

Io moi io câ vâ arsi foclu,
Shi aoa nu vâ acatsâ loclu.
Yinghits anj vâ apânghisiră,
Hoarâli nu vâ arisirâ.

Lâ eara fricâ câ va s-chargeâ,
Vluyisitili tsi azgheară [oili].

---

⁸⁴ Iholu di la cânticu easti idyiu cu atselu adratu di afen-su Yeoryi, tră canticlu-propagandă di yineari Cadrilater.

Ma digeaba s-aspârearâ,
Di aestâ fricâ nu ascâparâ.

Ma shidzurâ shi s-minduirâ,
Bucureshti s-dânâsirâ.
Moashili ma shi-u facu lafi,
Câ fudzirâ ditu isnafi.

Pirifanjea nu u alasâ,
Tilivizor bâgarâ n-casâ.
S-duc pitu hoari dipriunâ
Sh-sâltânati vor s-aspunâ.⁸⁵

Tu idyiul chiro, 1960, Nicu Arău adră unu cânticu tsi fu multu popularu sh-tsi vrea ta s-aspunâ unâ identitati armânească pritu mâcări.

Cara s-vrei s-arâdâpseshtsâ
Mâcârli armâneshtsâ,
Cu bâlgurlu sh-cămbăcucea
Va ta s-ahurheshtsă.

Refren: Ta s-nu mori di foami,
Ljea-ts nâ nveastâ mârlyigioanj.

Pânea sh-cashlu, di unâ etâ,
I-arândza armânească;
Zâgârdicilu sh-ghiza, shcreta,
Canâ nu va li agârsheascâ.
Cându pânea-i ma uscatâ
Elj u adarâ dzamâ;

---

⁸⁵ Easti interesantu câ Godi nu bâgă aestu cânticu tu cartea a lui „Doruri shi mirăki”, tipusită tu anlu 2006 sh-tsi ari unâ parti ahoryea tră cântitsi.

Sh-ma s-aibâ tu mâhâlă,
Nâ nveastă noauă cljeamă.
Prumverli, cându es shteyili,
Nu li-alasâ mljerili;
Tomnurili, ni câ s-aspuni,
Piperchili-s nica buni;
Iarna, cându-i neaua mari,
Carnea-i tsâyârsitâ;
Mashi tu vârà sârbâtoari,
Mljerili adarâ pitâ.⁸⁶

Unu altu cânticu tsi plândzi apăryisirea a horiloru (pritu unu stihu di unâ mushuteatsâ fârâ preaclj: „câ-sh vinirâ la orash, câ suschirâ lailu cashu”) easti „La *orash*”⁸⁷:

Nu ari lapti, lea, n-ari dhală,
Fudziră armânjli, lele, di la hoară.
Câ-sh viniră, lea, la *orash*,
Câ suschiră, lele, lailu cash.
La *orash*, lea, multu nu a s-crească,
Ligda nu ari s-u tuchească.
Tsi sh-pâtsârâ, lea, lailji njits,
Câ lâ-i bunâ tsâyârits.
Pâtrâgeani ditu gârdinâ,
Nu au ca s-mâcâ cându lâ-i bunâ.

---

⁸⁶ Vedz Caraiani, Saramandu, frândza 278 (textulu numirlu 205). La frândza 490 s-dzâtsi, alăthusitu, câ ânregistrarea a cânticului s-featsi tu anlu 1943. Ufilisimu shi cartea alu Stere Stavrositu „Măcări di adeti armânească”, tipusitâ 2005. Vedz frândza 30 ti unâ variantă a cânticului. Aoa ufilisimu dauăli fântâni.

⁸⁷ Armânjli dzăcu „câsâbă, pulitie”. Nu easti limpidi maca *orash* aoa easti unâ irunie i easti mashi unâ alathusi di limbâ (i poati easti ufilisitu ca rimă tră „cashu”). Nu shtim cari adră aestu cânticu.

Am pătati cu chilălu,
Di li-arâmă porculu cu zurnălu.
La orash ti muljeri-i ghini,
Ia *poshetili* tru mânâ.
Ia *tramvailu*, schimbă *rata*,
Ia pânea, lele, frimtată gata.

Cânticlu plândzi aspârdzearea a banăljei traditsionali. Tu idyiul chiro alânci unu cânticu tsi zbura ti bana di cârvânaru (adratu di Yeoryi Uzun⁸⁸) di unu chiro ama, pânâ tu soni, cânticlu zburashti ti atsea câ armânłji anchisirâ diznău cârvanlu, ahurhirâ unâ noauă cali:

Bana noastră armânească, tutâ eta fâr di casă,
casa noastră fu pi cal, ncărcatâ di cârvânar.
R: Armâname voi pri iu hits,
Nu agârshits a noastră banâ,
Căljurili tsi li ahurhitu.

Trădzeam callu cu vilendza, cu funachi⁸⁹ fătseam tenda,
trădzeam callu di dininti, tru munts nâ fătseam călivi.
Iarna vali, veara munti, cu cârvăni cu oili tuti,
pritu călivi nâ bânâ, bana dit munts nu agârshem.
Nâ turnam noaptea nâpoi, cu cârvăni cu tut cu oi,
casili pi cal cărcati, dit funachi tu funachi.

Cola Fudulea (amintatu 1940) adră unlu ditu nai ma vrutili cântitsi tră horili armâneshtsâ. Fudulea ufiliseashti noastalyia ta s-

---

⁸⁸ Nu putem s-aflăm aproape tsiva tră aestu armânu. Atselu tsi adră „yiu” diznău aestu cânticu easti cântătorlu Cristi Andoni.

⁸⁹ Loclu iu eara vatra/ugeaclu.

pitreacă mesajlu câ armânjli nu lipseashti s-agârshescâ bana traditsională di zămani. „Cât ti voi, hoară armânească!” easti adratu dzuă di Ayiu Nicola (6 di Andreu 1965), anda Cola Fudulea sh-ashtiapta pârintsâlji ta s-yinâ di la hoară (Ceamurlia di Ndzeană). Fudulea nu para strâxea câsâbălu shi ti atsea adră aestu multu mushatu cânticu.

Cât ti voi, hoară armânească!
Di cându easti eta,
Dorlu di hoară-i greu,
C-ashi i-ascrisu-armânului,
Shi-i dat di Dumnidză!

Refren:Cât ti voi, cât ti voi,
Lea hoară-armânească,
Armânjli pri iu a s-ducâ elj,
Nu-ari s-ti-agârshescâ!

Nj-aduc aminti daima
Di cându iaram ma njicu,
Cându tsâneamu n-casâ
Oaia cu njelu ciruc!

Nj-aduc aminti daima
Di când iaram la hoară,
Când-laptili di oai,
Iara prota mâcari.

Cu pârpodz di lânâ
Sh-cu câciuli-n cap,
Nu nâ iara arcoari
Ni tu chiro ngljtsat!

Di njercuri pânâ njercuri,
Numtsâli s-tsânea,
Ma tsi gimbushi mari,
Sh-tsi cântitsi s-cânta!

Armânjlji di ma ninti
Tsi ghini elj sh-bâna,
Casi, cupii di oi,
Di tuti elj sh-avea!

Tut Cola Fudulea adră⁹⁰ unu altu cânticu clasicu: „Armânj mârats” tsi ufiliseashti ironia shi peza tră tsi adusi alăxearea a turliei di bană traditsională.

Cum iara vâr’ etă moi,
Pisti tut laolu,
Câ iara arshini s-nu-ai
Di oi ’mplin uborlu!

Refren: Aidi-armânj mârats,
Nu duchits cum *v-aschimbats*
Aidi sh-laili oi,
Li-agârshitu sh-voi!

Ma cum vini eta moi,
S-dzâtsemu câ-i ma ghini,
Ma s-ai oai tu ubor,
Easti mari arshini!

---

⁹⁰ Tu 1969.

Atselj cari nu puturâ,
Carti ta s-anveatsă,
S-dusirâ pit câsâbadz,
Mandatari n-piatsă!

Nu vor capră, nu vor oai,
Nitsi njielu fitatu,
Câ vor s-aibâ tu uboru
„Volga” sau „Fiatu”!

Featili di tora moi,
Nu vor ta s-mârîtă,
Câ vor fciori cu-armata faptâ,
Sh-cu *mashină* njică!

Ama fciorilji tsi l-adarâ?
Nu vor ta s-ansoarâ!
Câ vor feati anvitsati,
S-aibâ sh-*facultati*!⁹¹

Bâgatu oarâ câ tu cânticlu ditu soni suntu adushi aminti *mandatarilji*. Tu chirolu a madatariatlui (tsi ahurhi tu 1967), multsâ armânj anchisiră njits emburlâchi (cu izinea a cratlui) cu vindearea di cash, mârcatu, simiti, patiserie shi alti ahtări. Dupâ tsi comunishtsâlji dânsîrî aestu sistem, tu mintea a armânjlol tsi

---

⁹¹ Atseali ditu soni strofi nu suntu adrati di Fudulea, ama di Hrista Lupci. Ashi easti bana a cantitsloru, paraxină. Cola Fudulea adră alti dauă strofi tsi adzâ nu s-mata cântâ: „Orăshenii când s-adună, canâ zboru armânescu shi vârâ zboru elj ma sâ shtibâ, ficiorlji lu agârshescu. Tineretlu agârshi di aclo di iu yini sh-di aushi âshi pizuescu, fârâ ici arshini.”

lucrarâ ca „mandatari” fitrusi idheia di emigrari tu lumea elefîră ditu Ascâpitatâ.

Peza tră aspârdzearea, „chindisearea” a limbâljei, easti aspusâ tru unu cânticu satiricu adratu di Nicu Arău, „O, lea *vecină*”.

O, lea „vecină” yin astară dupu gardu,
Ma s-nu ti veadâ fen-tu câ-nj ti vatâmâ,
„Când ai să vii să mergi” peanarga s-nu ti-ancheadits,
„Să fii atentă” s-nu ti-antsachi tu guvujdei!!!

„Ce fericiți am petrecut noi” pi ciurdachi,
„Și ce îmbrățișeri” avum la usha di mază,
Tsi mai jilos plândzea ambarea-al te'tsal Tashi
Cându andrupâts, noi nâ basheam cu mari dor!

Câ mljerli-a hoarâljei au gura cât cireaplu,
„Numai cu palavra”, câti dauă-trei sihâts,
Sh-arâspândescu zboarâli pit tutâ hoara,
Sh-di-atumtsea him dolji ca tsiva shcrets!

Tu bitisita a anjloru 1950' ahurhi unu altu „piriclju”. Alăncirâ curunjli mintiti. Tră curmarea a alushtui chindinu, unu poetu popularu anonimu sculă unu cânticu iu easti datâ urnimia a gionjloru armânj ta si s-ansoară cu feati armâni, ta „s-lâ hibâ volea mplinâ” a pârintsâloru ama shi ta s-nu-shi patâ nipâtsâtîli, ca atselj tsi luarâ xeani/mucani (tu niscânti contexti s-ufiliseashti zborlu „xeani” iara tu alti contexti s-ufiliseashti zborlu „mucani”). Antribai ma multsâ oaminj maca shtiu cari adră aestu cânticu. Canâ nu shtie. Easti limpidi câ autorlu vru ta s-armânâ anonimu. Multu interesantâ (shi traditsională) easti urnimia ditu soni: „s-nu ljeai featâ tsi ari

multâ njeatâ”. Aestu anvetsu di la aushi s-nu ai nveastâ multu mushatâ yini ditu pragmatism (s-nu hii zilipsitu, n-nu cada altsâ tu pirazmo). Easti multu cunuscutâ shi unâ altâ urnimie ausheascâ: „dzâcu aushilji câ nu-i ghini s-ljeai nveastâ cu sivdai”⁹².

Pâduri di la hoarâ,
Cu msheatili livădz,
Gione, s-nu agârshimu
A noastri buni arădz.
Cara s-vrei, lăi gione,
S-ai nâ nveastâ bunâ,
Nsoarâ-ti, lăi gione,
Cu nâ featâ armânâ.
Ti-a meu tati sh-mumă,
Nj-luai nâ featâ armânâ,
S-lâ hibâ volea mplinâ.
Cari ljea featâ xeanâ/mucanâ,
Pi suflitu ari aranâ.
Cara s-vrei, lăi gione,
S-bânedz banâ msheatâ,
S-nu mutreshtsâ gione,
S-aibâ multâ njeatâ.⁹³

Un cânticu himnu tu bitisita a anjloru 1960 fu „Noi him armânj di vâr chiro”⁹⁴, adratu tu 1967 di dhascallu di mathematică shi informatică Traian Iancu. Prota strofă easti unu programu

---

⁹² Stihuri alu Batzaria ditu multu cunuscuta părăvulie „Cu foartica”.

⁹³ Caraiani, Saramandu, frândza 220, textul numirlu 139.

⁹⁴ Iholu a canticlui eara di la unu cânticu studentsescu românescu tsi eara multu popular tu atselj anj (sh-tsi adzâ easti agârshitu).

identitaru: „va s-armânemu armânj, limba nu va u agârshimu, nâ pizuim di atselj tsi nu zburăscu armâneashti.”

Noi him armânj di vâr chiro,
Sh-armânj va s-armânem di aoa shi-nclo.
Noi limba a noastrâ nu u-agârshimu,
Sh-nu nâ-i arshini s-u azburâm,
Di atselj tsi fug di ea nâ pizuim.

Mea a lăi papo voi s-ti antreb tsiva,
Tu Pindu armânamea cum bâna?
Câ ficiorlji anda s-isusea,
Pi feati nu li cunushtea,
Sh-io nu shtiu ma s-eara ma ghini ashi.

Ma cara s-nedz nâ dzâ pit câsâbă,
S-vedz Armânamea cum s-civiliză⁹⁵.
Câ di la njicu sh-pân la mari,
Nu shtiu tsi-i atsea tâmbari,
Sh-cu tsâruihi nu s-duc n-pâzari.

Mea paplu dzâsi oi bo-bo!
Mea va nâ chearâ lele Dumnidză.
C-ahânt-arânj pi lao,
Nu s-ari avdzâtâ vâr chiro,
Ma tsi-nj bânai ta s-ved mărat di io.

---

⁹⁵ Authorlu dzâtsi aoa maxus unu zboru românescu ta sâ-shi pizueascâ di atselj tsi shi-alasâ limba.

Nu avemu unâ xitâxeari salami tră theoriili tsi li avurâ armânjlji tu tsi mutreashti arâdâtsina a loru. Unâ xitâxeari cari s-exighiseascâ cum s-amintarâ aesti theorii shi cari furâ cearcurili/mecanismili psiholoyitsi di dinâpoia a alushtoru cândâseri. Lucurlu easti câ, unâ hopă, ma multsâ armânj ahurhirâ ta s-angreacâ ma multu pi theoria câ armânjlji s-tragu ditu vecljli machiduneani. Aesta shi câ, ashi, ducheia câ scotu tu migdani identitatea a loru ahoryea. Ashi ishi tu migdani cânticlu tră Alexandru, tu 1975. Cânticlu fu adratu di Maria shi Hrista Lupci. Iholu easti di la unu multu avdzâtu cânticlu alu George Dalaras „I mana tou Alexandrou” („Dada alu Alexandru”). Aestu cânticlu adratu di Maria shi Hrista Lupci fu multu popularu. Elu yilipseashti „sufsearea a triclutlui”, ca mecanismu di tsânearea a identitatâljei armâneascâ (bâgats oară câ romanjlji nu mata au „locu” tu aestu cânticlu). Multsâ armânj cânta cu focu stihlu ditu soni „Va s-avea armânjlji vâsâlia a loru, nu va s-eara la mâna a mucanilor.” „Mucaniloru” eara multi ori alăxit cu „tutulor”.

Alexandru a nostru

Tu Machidunie tsi ghini eara, tu Machidunie tsi ghini s-bâna,

Tu Machidunia ashitsi fu, ama tu chirolu alu Alexandru.

Alexandru a nostru multu s-alumtă,

Giunitati di lumi elu ma u acâtsă.

Cu tuti vâsiliili s-alumtă, nu dzâtsea di tinir câ a s-murea.

Ama niputearea pi elu lu acâtsă,

Tu unu mesu di dzâli elu s-vâtâmă.

Di cându Alexandru muri, tutâ armânamea s-arăspândi.

Alexandru a nostru cara s-nu murea,

Tu Machidunie tsi ghini va s-bâna.

Va s-avea armânjlji vâsâlia a loru,

Nu a s-eara la mâna tutulor/mucanilor.

Hrista Lupci adră shi unu altu cânticu tsi easti ca unâ turlie di usie a isturiiljei armâneascâ. Suntu adushi aminti mărilji cāsâbadz armâneshtsâ, aspârdzearea a loru shi arâirea a armânjloru. Iholu a cânticului easti di la unu multu avdzâtu cânticu românescu „Bucovină, plai cu flori”⁹⁶.

Armâname, oaminj vruts, io vâ voi armânj pi tuts.
Di-unâ etă him armâni, di pâpânj shi strâpâpânj.
Mushati hoari avură armânjlji, ma li asparsirâ pângânjlji,
Mushatâ hoară Gramostea, u-asparsi Ali Pasha.
Moscopole hoară avdzâtâ, tora easti sh-ea chirută,
Linotopea u chirurâ, pit lipidă⁹⁷ u tricurâ.
Bachitsa tu Vâryarie, tsi sh-avea armânj cu njlji,
Mushata hoară s-asparsi, ni cheatră di ea nu-armasi.
Multu shed sh-minduescu, plângu, nu pot s-dânânescu,
S-asparsirâ a noastri hoari, multu inima mi doari.
Doamne, câ tse-i blâstimashi? Hoarili padi li adrashi.
Câ armânjlji tsi ts-au faptă, di ahânti elj au traptă?

Bitisita a cânticului adutsi aminti unâ themă tsi apari multi ori tu cultura armâneascâ: câ tse suntu armânjlji pi ahtari urutâ halâ? Tsi câbâts/amărtii au faptă? Dăm aoa mashi unâ urnechi multu cunuscută: stihurili alu Nicolae Velo ditu bitisita a poemului „Moscopolea”: „Doamne, tsi lăiets au faptă, di armânjlji ahâti au traptă?”

---

⁹⁶ Cânticulu easti cunuscutu sh-cu numa „Cântă cucul, bată-l vina”. Fu adratu tu 1904 di Constantin Mandicevski, fu agârshitu shi „xanaanyeatu” di Vasile Mucea. Cântitsli au bana a loru. Niscânti ori cheru, alti ori si toarnă, după nomuri tsi nu li duchimu ahâtu ghini.

⁹⁷ Lipidă=sabie, măcel

Idyea idhei s-veadi sh-tu unâ poemâ-cânticu alu Gica Godi „Urută yramă”. Shi aoa authorlu antreabă: „cari nâ blăstimă, lăi Doamne, cari? S-alăgămu din pragu-n pragu, tuti vimturili s-nâ batâ, s-aveam casâ pi ciumagu.” Tu unu stihu ditu cânticu easti shi unâ posibilă apandasi: „canda adrăm câbătli a loclui, di trâdzemu ti mări mârții.”

Urută yramă
Urută yramă n-alâsarâ
Mirili la Treia-Seară,
Oahti sh-grupi tutu s-tritsemu,
Dzuă albă s-nu videmu.

Tsere soartă blăstimată!
Cari nâ u deadi s-u purtăm,
Vârnâoarâ tu-aestâ etă
Iuva loclu s-nu n-aflăm?

Isturii anfărmăcoasi
Iutsido nâ pitricu,
Mashi pitu chetsarli di moară,
Mashi pri aclo nu nâ tricu.

Dushmanj ca ornj nâ curmarâ
Vatra pâpânjlor vluyisitâ,
Di purtămu casa tu trastu,
Iuva, iuva nu-avemu ursitâ.

La anlu treisprâ nu-shi fu paci
Câ-shi fu nai 'marli blăstemu,
Naima mari crimă s-featsi,
Doamne, vatra s-nâ chiremu.

Asprândits ca pui di cloci
N-ampărtsâmu pritu vâsilii,
Canda adrăm câbâtsli a loclui,
Di trâdzemu ti mări mârții.

R: Cari nâ blâstimă, Lăi Doamne, cari?
S-alâgămu din pragu-n pragu,
Tuti vimturili s-nâ batâ, s-aveam casâ pi ciumagu.

Tu chirolu comunistu, armânjlji ishirâ tu migdani ma multu pritu cânticu. Numtsâli eara loclu iu cânticlu shi zborlu armânescu s-avdza tu dunjeauă. Tu chirolu 1948-1954, George Marcu⁹⁸ cumândusi unu ansamblu armânescu. Marcu, tsi avea adrată Conservatorlu, fu atselu tsi scoasi nai ma multu tu padi cânticlu armânescu. Tu 1967 scoasi unu njicu *discu*⁹⁹ Electrecord cu cântitsi armâneshtsâ. Tutâ lumea tsi bână tu atselu chiro thimiseashti tsi mushatu cânta Marcu „Aidi sh-un lai gioni picurar”¹⁰⁰, melodie tsi s-avdza multu la radio.

Tut Marcu fu atselu tsi featsi iholu shi fu shi dirijor la *orchestra* tsi cântă deadun cu Marica Pitu (amintată 1933) tu unu multu cunoscut *disc* Electrecord ditu 1970. Anjlji 1970’ furâ

---

⁹⁸ Amintatu 1913 Pirivoli, Grâtsie. Muri 24-li di Andreu 1984, Bucureshti.

⁹⁹ Cântitsli di pi elu eara: „Cu furca-n mânâ”, „Vanghilitsa mea”, „12 di anj tu muntsâ-nj fui” shi „Tumbe, tumbe”.

¹⁰⁰ Cânticlu eara folclor ama Marcu lu alăxi shi lumea lu shtie mashi tu „variante” Marcu. Niscântiori, Marcu fu cutuyursitu tră alăxearea a cântitsloru.

hăirlătits tră muzica armânească. Tu 1971 ishi tu padi *discul* „Fărsherotsii” (scosu cu copuslu a poetlui Zahu Pană¹⁰¹).

Alti *discuri*/ploaci tsi ishirâ niheamâ ma amânatu furâ scoasi tu padi di cântătorilji Cristian Ionescu¹⁰² (*discul* „La mushatâ armânâ” tu 1982) shi Nelu Ianca¹⁰³.

George Marcu shi Kira Iorgoveanu (Mantsu) furâ atselj tsi andrupârâ unâ parei¹⁰⁴ di Frântsie (cumândâsitâ di Bernard Lortat-Jacob shi Jacques Bouët) ta si-adarâ unu *discu* armânescu. Ploacea ishi tu migdani Frântsie tu anlu 1983 (la avdzâtlu „Muzeu a Omlui”). Tu aestâ ploaci cântâ (anamisa di alsâlji) Flora Vanghele, Miciu Bracea, Dumitru Căndroveanu, Petre Custicea, Hristu Budina (gâidâgi di Cogeașlac), Dumitru Pufleni (gâidâgi di Hagilari).

Unâ altâ apuhie cu cari ishirâ tu migdani cântătorilji armânj fu *Cenaclul Flacăra*. Aclo cântarâ Sirma Guci (amintată 1960) shi Gogu Vanghele (faptu 1968). Cântitsli „Sâ-nj mi duc la ea” shi „Lea mushatâ armânâ” agiumsirâ *hituri* la *Cenaclu*. La *Cenaclu* cântâ shi Sirma Granzulea¹⁰⁵ (amintată 1954), unâ multu avdzâtâ cântătoari tsi amintâ festivallu „Floarea din grădină” tu anlu 1986.

România ishirâ tu padi multi cârșâ tră cânticlu armânescu. Nai ma veaclj easti „Antologia aromânească” alu Tachi Papahagi

---

¹⁰¹ Zahu Pană (1921-2001) fu detsinut politic Românie. Fudzi Americhie. Zahu Pană angrăpsi poema „Cântic di sârmănișă”. Nicu Alifantis adră iholu tră aestâ poezie. „Cântic di sârmănișă” easti unâ capodoperă.

¹⁰² Amintatu 1952, tu hoara Poiana.

¹⁰³ Discul alu Nelu Ianca nu avea unâ numă. Pi ploaci easti angrăpsitâ mashi numa a lui. Nelu Ianca easti ditu hoara Mihail Kogălniceanu, judetslu Custantsa.

¹⁰⁴ Aestâ parei vini Românie dauă ori: tu Alunaru 1980 shi tu Yismăciun-Sumedru 1981.

¹⁰⁵ Sirma fu dhascală. Adră sculia populară di artă. Scoasi cânticlu armânescu tu migdani la „Cântarea României”, „Steaua litoralului” shi „Floarea din grădină”.

(adrată tu anlu 1922). Unâ carti ma putsânu cunuscutâ easti atsea scoasă di Vanghele Millio („Cântece populare macedo-române”, 1928). Ioan (Iancu) Caranica scoasi tu padi (anlu 1937) „130 de melodii populare aromânești”, unâ carti tsi apruche di la Academia Română (la pripunirea alu George Enescu shi Dumitru Caracostea) premiul Năsturel. Caranica eara amintatu¹⁰⁶ Veria, anlu 1882. Adră Conservatorlu Bucureshti. Agiumsî dhascal di muzică la liceulu românesc di Bituli shi dirijorlu a Corlui di la bâsearica armânească „Custadini shi Elena” di Bituli. Tu atselu chiro adună Caranica cântitsli armâneshtsâ tsi li tipusi ma amânatu¹⁰⁷. Caranica orchestră 6 di aesti cântitsi¹⁰⁸. Eali furâ cântati sh-di avdzâta sutsată corală „Carmen”. Aesti cântitsi furâ aspusi la radio. Turlia „cultă” di interpretari a atsiloru di la „Carmen” alăsă toru tu lumea armânească, ashi câ aesti melodii ahurhirâ s-hibâ cântati di armânjlji di aradă cu aopsea aestă „cultă”. Caranica muri 1965¹⁰⁹.

Tricură aproapea 40 di anj pânâ furâ tipusiti Românie alti antologii di cântitsi. Tu 1976, Kira Iorgoveanu (Mantsu) tipusi la Editura Minerva „Antologia de poezie populară aromână”. Tu 1977, George Marcu tipusi (la Editura Muzicală) cartea „Folclor muzical aromân”. Tu 1982, Nicolae Caraiani shi Nicolae Saramandu tipusiră cartea „Folclor aromân grămostean” (anlu 1982, editura Minerva).

---

¹⁰⁶ Afen-su eara Culicea Caranica. Culicea adră canticlu „Doleani, hoara alăvdată”, atumtsea cându hoara Doleani fu apăryisitâ shi oaminjlji viniră Cadrilater, Românie.

¹⁰⁷ Caranica adună 100 di cântitsi tu atselu chiro. Cadrilater adună nica 30 di cântitsi. Ministerlu di Praxi nu deadi pâradz tră tipusearea a cartiljei. Cartea ishi cu pâradz di la armânj (dhurusits di Sutsata di Cultură Macedo-română).

¹⁰⁸ „Nu va dada s-mi mârîtă”, „A lea nj-nchisii”, „Nathimadz”, „A lăi munte analtu”, „Cânticlu ali Pihă”, „O lăi munte shi o lea dzeană”.

¹⁰⁹ Dupâ tsi vini România, shidzu Turda shi Cluj.

Tu ahurhita a njloru 1970 si-adrarã shi dauã mãri parei di folclor Romãnie. Pareia di Custantsa fu adratã la initsiativa alu Tachi Galavu iara atsea di Bucureshti eara cumãndãsitã di Gicã Bujduveanu. Dupã tsi Bujduveanu fudzi di Romãnie, Christian Bandu fu atselu tsi avu angãtanu di parei.

Unu fenomen tsi nu shtim maca ari uidii tu tutã lumea easti „folclorizarea” a poetslor clasits armãnji. Anchisita fu adratã di Hrista Lupci. Nãsu avea shi mirachi trã cãrtsãli veclj. Aflã antoloyia alu Papahagi ditu 1922 shi ahurhi si-aflã nihadz trã poemili a poetsloru clasits armãnji. Idyiul lucru adrã tu 1983, anda ishi tu padi cartea „Steauã di doru” angrãpsitã di Kira Iorgoveanu (Mantsu)¹¹⁰. Tu 1985 ishi cartea alu Cola Fudulea „Trecu anjlji shulinaru”. Lupci adrã cãntitsi dupã aproapea tutã cartea alu Fudulea.

Antologia di poezia armãneascã („Un veac de poezie aromãnã”, Editura Cartea Romãneascã, 1985) adratã di Hristu Cãndroveanu shi Kira Iorgoveanu (Mantsu) fu unã fotisi ti multsã tiniri armãnji ta si-adarã nali cãntitsi ufilisindalui poezii armãneshtsã. Cultura armãneascã, ti cari multsã spun cã taha easti moartã, deadi unu semnu cã easti nica tu puteari. Dinca Gospodin¹¹¹ shi Constantin Stere¹¹² ahurhirã s-adarã ahtãri cãntitsi. Constantin Stere adrã tu 1985 cãnticlu „Dimãndari” (shi stihurili shi iholu suntu adrati di nãsu), tsi easti nica unu cãnticu multu vrutu.

---

¹¹⁰ Mutrits tsi angrãpsi Prefi trã turlia tu cari Lupci adrã nihadzli trã poemili ali Kira Mantsu: „aspuneara cu metru sh-tu misurã metricã da a poemilor [ali Kirã] unu rithmo perfectu shi adyivãsinda, fãrã s-vei, ahurheshtsã s-bats ciciorlu di canda avdzã nã tãmpãnã. Hee, lãi Lupci! Cum nu va s-uidiseshtsã mushatsli-ts nihadz pi ahtãri adãrãminti di limbã, cãndu tuti li ai etimi: rimi, rithmo, aspuneri mãri? Mashi boatsea-ts voru.”

¹¹¹ Amintatu 1958, tu hoara Ceamurlia di Ndzeanã.

¹¹² Amintatu 1961, tu hoara Eschibaba/Stejaru. Nai ma multsãlj sots alu Constantin Stere ãlj grescu „Nini”.

Ascultats-mi ficiori sh-feati,
Ndauă zboară voi s-v-aspunu,
S-nu v-ampârtsâts di isnafi,
S-vrets tuts s-him deadun.

Grailu-a nostru vremu s-nu cheară:
Vârnoară, iutsido.
C-aestu easti di daima
Caimolu a armânjloru.

Pitu hoari, pitu cāsâbadz,
Tu itsi loc va s-hits,
Pârinteasca Dimândari
Voi s-nu u-agârshits.

Livădzli, Sâruna, Searlu
Bâneadzâ nica tu noi,
Nu va s-agârshimu vâroară
Plaiurili cu oi.

Voi armânj di pitu hoari,
Di aclo voi cara s-fudzits,
Msheati cântitsli armâneshtsâ
Voi s-nu li agârshits.

Feati armâni s-tsânets minti,
Cu armânj ficiori di vâ adunats,
Armâneashti s-lj-azburâts, voi
S-nu vâ arushinats!

Câ-nj mi arupshu di-a mea hoară
Nu stipsescu cu tsiva,
Di la mini zboru nu a s-chearâ,
Zboru di limba mea.

Tu 1987 alănci la Editura Litera cartea „Durut iho” alu Mihali Prefți. Tu idyiuł anu, Dinca Gospodin adră iholu tră poema alu Prefți „Thimiseri”. Prefți¹¹³ adră cânticu ditu poema a lui „Limos chirolu angljti tut”.

Limos, chirolu angljti tut

Ti armăname

Refren: Tsi-nj ts-ai ocljul lăcrămatu

Sh-fatsa ca lâitâ?

Săltăneate tu imnatu –

Iu u ai agărshită?

Mshata arauă di pi frămti

Sh-percea, hrisusită,

Că tse shed ca mărinati

Sh-albi, grăndinati?

Budzili’mplini di arăs –

Lilici luludhyipsiti,

Tora shed adnati stog,

Par dip agărshiti...

Boia-ts naltă, ca fidană,

Tora-i cusurată,

Mutrita u-aveai ndzeană...

Adză-i aplicată!

---

¹¹³ Amintatu 1953, hoara Cavgagia. Prefți adră tu anlu 1982 pareia “Iholu”. Lupci intră tu aestă parei tu anlu 1985. Prefți băneadză, ahurhinalui cu 1990, Canada.

'Mplinâ mashi di thimiseri,
Di multsâ anj, mintits,
Adzã nu eshtsã c-aeri, –
Anjlji agârshits...

Tsi chirushi – nu ari aflari!
Limos – chirolu-angljti tut.
Alasã mash 'nã thimiseari
Sh-fudzi, fudzi, mut...

Ancljnarea „Trã armânami” a alushtui cânticu nu tricu di cenzura comunistã shi nu alãnci tu cartea ditu 1987. Ama laolu duchi câ aestu cânticu angreacã. Nu eara aclo zborlu di mârazea tsi u ari unã muljeari tsi ducheashti câ mushuteatsa a ljei cheari. Earã plângul a Armânamiljei câ a ljei bana scadi sh-cã harlu easti ninga ea.

Tu 1983, Vasili Barba fudzi di Românie Ghirmânie. Aclo scoasi revista armâneascã „Zborlu a nostru” ahurhindalui cu 1984. Fu unã harauã ti armânlji ditu tutã lumea. Tu 1985, unã parei di armânj di Veria deadi unu spectacol Lugano, Elvetie. Tu „Zborlu a nostru” alãnci unã cronicã ti aestu concertu cum shi caduri di la iventu. Ionel Zeana¹¹⁴ fu multu minatu¹¹⁵ di atsea câ fratslji armânj ditu Grãtsie nica bãneadzã shi angrãpsi poema „Ca Lazar”. Poema fu tipisitã tu „Zborlu a nostru”, numirlu IV ditu 1986, frãndza 28.

Durnjea-ngrupatã Armãnamea
Di patrudzãtsi di anj tu murmindu.
Chirdea adets shi grai giunamea
Sh-tãtsea ca mortu lailu Pindu.

---

¹¹⁴ Zeana bãnã anamisa di 1912-2003. Adrã 16 di anj ahapsi tu chirolu comunistu (1948-1964).

¹¹⁵ Aesta s-ducheashti ditu zboarãli tsi suntu angrãpsiti dupã numa a poemãljei: “Ditu gazeteli elvetsiene, 1985: *Un popul agârshit: Vlahii dit Balcani* (Cu arastea a unui spectacol folcloric aromãn, Lugano)”.

Sum ploace, tu străveclju-lj portu,
Sta tes, ligât vârtos cu nodlu
Shi, hărisindu-si că-i mortu,
Xinamea âlj cânta prohodlu.

Ma Dumnidzălu avu njilă
Di ahătă jale shi lăiatsă
Sh-vru s-pidipsească oarba silă
Shi oarba, vombira urteatsă.

Un sfuldzir disică tut tserlu
Sh-si avdzâ cum gri un zboru Hristolu.
Cad ploci di cheatră, s-frândzi herlu
Shi s-ciudiseashte tut laolu.

S-cutreambură shi fisea tută,
Câmbăni di tunge¹¹⁶ asună-asună-n Pindu...
Anyeadză Fara mea durută,
Ca lailu Lazar dit murmindu.

Hrista Lupci ufilisi aesti stihuri alu Zeana ta s-adarâ unu cânticu patriotic. Easti aspusâ elpida/umutea câ fara armânească va s-anyeadză cata cum Lazarlu (ama tu subtextu s-aduceashti câ ta si s-facâ aestu lucru easti ananghi di pisti).

Hrista Lupci si-amintă 17-li di Andreu 1949, Hagilari¹¹⁷.
Afen-su, Tashi alu Lupci, acumpâră cu unu cuvă di yinu dauă

---

¹¹⁶ Bronz.

armonits Hohner di la ashchirladzlji rushi tsi s-avea turnată di Berlin. Tashi deadi unâ di eali a cusurin-sui, Yeoryi Căsherică¹¹⁸, tsi easti luyursitu protlu armonistu tu lumea armânească. Armonica alăxi¹¹⁹ cânticlu armânescu di Românie.

Tashi alu Lupci lu anvitsă Hrista ta s-cântă. Elu Ij-acumpără unâ armonică tu anlu 1960. Tu 1962, anda avea mashî 13 di anj, Hrista Lupci cântă prota oară la unâ numtă. Tricură 55 di anj shi Lupci adară nica aestu lucru. Easti nai ma avdzătlu cântătoru armânu. Alantu mari armonistu tsi lu ari adzâ Armânamea di Românie easti Gicu Coadă.

Pirazmolu a xinitiljei. Tu ahurhita a anjloru 1980, armânjlji anchisiră ta s-fugă tu Ascăpitată. Niscântsa avea soie tu xeani¹²⁰. Alantsă tsi armasiră Românie duchiră unu mari piricljju: Armânamea va si s-disică nica nă oară. Ti atsea, atselj cari nu vrea

---

¹¹⁷ Lupci si-amintă tu taifa Bushu ama fu datu di fumealj la Tashi alu Lupci (shi nicuchira a lui Sia). Lupci bănă Hagilari, Cavgagia, Bucureshti shi Custantsa.

¹¹⁸ Yeoryi Căsherică eara di hoara Bashchioi (Nicolae Bălcescu). Yeoryi Căsherică muri tu 2005. Fratili a lui, Iancu (mortu 2010), fu shi elu unu multu bunu armonistu.

¹¹⁹ Niscântsa dzăcu câ alaxearea fu bună. Altsă dzăcu câ nă dipărtă di traditsia armânească iu canticle eara multu ahtirnutu. Armonica ayunisi niheamă rithmolu, tsi “zurlisi” dipu cu organili moderni.

¹²⁰ Ma multsălji eara fărshirots plisots cari avea soie Americhie. Eară zborlu di oaminj tsi nu viniră Cadrilater ma dusiră Americhie. Altsă armânj avea soie detsinuts politits tsi fură scoshi di Românie cu agiutorlu a craturiloru ditu Ascăpitată. Nu eară lishoru ti armânjlji tsi fudzea. Multsă ashtiapta meshi cu arada până apruchea izinea tră fudzeari. Altsă fudziră pritu Grâtsie, iu agiumsiră cu furnjia câ avea soie aclo. Aeshtsă armânj shi-alâsară fumealja Românie shi nu lâ fu ici lishoru sâ-shi aducă cilimeanjli tu xeani.

s-lâ fugâ soia tu xeani lu cândâsirâ Lupci¹²¹ si-adarâ cânticlu di manghiosu.

Ascultats armânj la mini,
Omlu nu shtie tsi-i ghini,
Di pi mushata ghineatsa,
Singur âshi caftâ lâiatsâ.

Cupia di oi sh-alasâ,
Di fudzi ditu a lui casâ,
Sh-alasâ mushata cupie,
Di fudzi tru xinitie.

Fug tru xeani gionj cu hări,
Naparti pisti amări,
S-duc armâni ca fidani,
Ca lândurli fug tru xeani.

Lăi armânj shidets aoa,
Tru xeani nu ari umuti,
Câ Armânia i-alâvdatâ,
Aoatsi ari di tuti.

Tsi vâ yini di fudzits,
Iu nidezets armânj voi gioni,
Lâsat lucru ti harau,
S-nidezets *slugi* pi la *patroni*.

---

¹²¹ Lupci bâgă suflitu tu aestu cânticu câ tse niscântsâ ditu sotslji a lui fudzirâ di Românie: Gica shi Coli Cumbuiani, Costa Caramihai, Gica Bujduveanu, Gica Bushu (aestu eara fratili natural alu Lupci).

Tsi lucru cu voi mârats,
Lelim-le, armânj cu hări,
Aclo voi cum va s-lucrâts?
Cavai di a voastri pâltari!

Ficiorli cum va-lj ansurâts?
Oh di voi cavai, cavai,
Featili va li mârtats
Pi shcretslji di sumulai.

La voi io mi minduescu.
Iu nidezts voi? Tsi nutrits?
Limba a xenilor nu u shtits,
Cu elj cum va vâ achicâsits?

Fudzi Costa alu Caramihai,
Fudzirâ ficiorilji alu Cumbuiani,
Bujduveanlu fudzi sh-elu,
Tsi eara tuts ca aslanj.

Dupâ elj shi altsâ va s-fugâ,
Cavai di elj iu va s-ducâ,
Cându va s-agiungâ aclo,
A s-ahurheascâ tuts s-plângâ.

Lâsat casi ca palati
Sh-aftuchinili mushati,
Pâdurli di brad lâsats,
Oi bo, bo, armânj mârats!

Lâsats xeana nanâparti,
Aclo nu easti ti noi,
Tu Armânie s-vâ yinits,
Armânj turnats-vâ nâpoi!

Oi, bo, bo, armânj mârats,
Nu vâ-i doru di a voshtsâ frats?
Oi bo, bo, armânj cu hări,
Sh-di lăitili surări?

Ah, armânj marats,
Iuva loclu nu acâtsats,
Di aoa aclotsi fudzits,
Pânâ cându va vâ irmuxits.

Iu s-nidzets, iu s-alâgats,
Ca Armânia¹²² nu va s-aflats,
Când va s-hits tu protlu somnu,
Atumtsea va u suschirats.

Tu 1988, Hrista Lupci fu câlisitu di sotslji a lui Americhie.
Atumtsea sculă Lupci unu altu cânticu iu dzâtsi:

Tsi-i aestâ mushuteatsâ,
Nu vidzui ca vai di io,
Cum bâneadzâ armânjlji aoatsi,
Tsi ghineatsă pi lao?

Dupâ ximutarea ditu 1989, alănciră cântitsi patriotitsi multu
populari. Unlu di nai ma cunuscutili easti cânticlu „Ai, mută caplu

---

¹²² Easti unu polimu fârâ bitiseari tu tsi mutreashti zborlu „Armânia” (cum
dzâcu armânjlji a cratlui România). Mini ufilisii tu carti zborlu Românie,
tră numa a cratlui.

armâne!” adratu di poeta Mihaela Shutsu-Liuta¹²³ sh-di Hrista Lupci.

Ai, mută caplu armâne!
Ai, ia sh-tufechea tu mânâ!
Avdzâ câmbana cum bati,
Sh-tu cheptu inima armână.

Ai, mută caplu armâne!
Ai, s-nu tsâ hibâ arshini!
Anveatsâ ficiorilji s-tsâ grească,
Pi veacljea limbâ armânească.

Aidi, mârâtâ armână,
Ai, ia-ts furca tu mânâ.
C-un fus sh-un prisin, armâna
Toartsi cairlu di lânâ.

Ai, mută-ti lăi giuname!
Aide, tuts voi tinirami!
Un mari cor s-acâțâmu,
Cor armânescu ti-anami.

Aide, sh-un cântic giunescu,
Aide, deadun s-lu ahurhimu!
Pi dulsti grai armânescu,
Suflițlu ta s-nâ-lu hârsimu.

---

¹²³ Mihaela Shutsu easti amintată 18-li di Shcurtu 1977. Adră Facultatea di Isturii shi Shtiintsi Administrative di Custantsa. Una altâ mushată colaborari cu Hrista Lupci easti poema a ljei „Camena” (hoara iu criscu afen-su ali Mihaeli), adrată cânticu di Lupci.

Unu altu cânticu patrioticu multu popularu adratu di unu tiniru cântătoru easti „Nu cheari armânlu”, faptu (zboară shi iho) di Dani Peanci¹²⁴ (di la pareia „Steaua di vreari”).

Nu cheari armânlu

Di aclo ditu munti nâ boatsi nâ greashti,
Nâ boatsi armâneascâ tsi da tu hicati.
S-nu chearâ zborlu, cânticlu armânescu,
Aestâ muntsâlji Pindu vâzâescu.

R: Nu cheari armânlu, nu s-dipiseashti,
Zborlu tsi-lu cântâ, zborlu tsi-lu greashti.
Nu cheari armânlu, nu da di padi,
Cânticlu a paplui, zboarâli ali dadi.

Di Moscopolea avdzâtâ sh-di Gramostea alâvdatâ
Avem arâdâtsinâ tsi nica nu-i tâljeatâ,
Avem borgi un lucru, avemu unâ tinjie,
S-nu chearâ fara a noastrâ, avem nica nădie.

Ti atsea nâ-ncljnămu la tini Dumnidzale,
S-ai angâtan di noi, s-nâ dai nica puteari.
Pâpânlji di ma năinti, cu njitslji tsi va s-yinâ,
S-achicâseascâ tuts pi armâneasca limbâ.

---

¹²⁴ Faptu 17-li di Sumedru 1973, Slobozia. Dani adră Academia tră Xităxeri Econnomitsi (Galatsi shi Bucureshti). Tu 1994, Dani adră pareia „Steaua di vreari”.

Ximutarea ditu 1989 adusi unu altu mari amintaticu: elefteria tu urdinari. Dupâ 1945, nu fu ici urdinari cu soia armasâ tu Balcani. Câtâ ahurhita a anjloru 1960 (ditu furnji tsi nu suntu nica limpidez), chivernisea comunistă deadi izini tră urdinari (tu vâsiliili comunisti eara ma efcula, tu Grâtsie eara ma zori). Izinea u apruchea ma multu muljerili ta sâ-shi veadâ locurili di iu fudzirâ.

Dupâ 1989, niscântsâ armânj dusirâ tră lucru tu Grâtsie. Unu di aeshtsâ oaminj fu Sirma Guci, unâ mari cântâtoari shi compozitoari. Sirma adră multi cântitsi moderni di vreari sh-ti atsea easti multu vrutâ di tiniri. Bana a ljei Grâtsie u turnă iara câtâ vina traditsională a cânticului armânescu. Ashi si-amintă unâ capodoperă a ljei, cânticlu „S-iaram un pulj azbuirător”, iu easti aspusâ nostalyia tră soia armasâ Românie.

S-iaram un pulj azbuirător,
Birbiljlu a muntsâlor,
S-nidzeam la dada tu uboru,
S-u vedu câ nj-easti dor.

R: Câ nj-u amu calea dipârtoasă
Shi va s-amân ta s-negu acasă
Sh-ca sâ-nj treacă dorlu,
Tradzi lăi frate corlu!

Tradzi lăi corlu armânescu,
Di-alargu s-mi hârsescu,
Sh-hlambura cu pirifanj
Câ ni-easti greu tu xeani.

Tini lăi frati, gione cu aname,
Ma cu ma multă pirifanj,

Ca sâ-nj treacâ dorlu,
Tradzi lăi frate corlu!

Nu hiu aclo ta s-mi hârsescu
La numtsâ sh-pâtigiuni,
Ma tut la voi mi minduescu
Di suti sh-njłji di ori.

Tini lăi frati, gione cu aname,
Ma cu ma multâ pirifanj,
Ca sâ-nj treacâ dorlu,
Tradzi lăi frate corlu!

Lucurli s-featsirâ shi shutsâtu. Cântători di Grâtsie vinirâ
shi cântarâ Românie. Poetlu shi cântătorlu Steryiu alu Dardaculi (di
Perivoli) alăsă unâ ahândoasâ entipusi anda vini Românie, anlu
2005. Tră elu angrăpsi marili poetu Yeoryi Vrana, tu unâ poemă tsi
aspuni tsi easti cânticlu ti armânj.
Poemâ ti Steryiu alu Dardaculi

O lai Steryiu!
Tini hii Steryiu alu Dardaculi,
cântătoru Armânu di Eladhâ,
di Pirivoli...
Nu lai Steryiu, tini nu hii cântătorlu,
tini hii cânticlu
tsi si-apreasi tu vinili a mortsâloru
a noshtri
ângrupats tu Pindu, Machidunie,
Ipiru, Thesalie, Etolie, Akarnanie
shi tu tut' Balcanlu...

O lai Steryiu!
Tini hii cânticlu tsi s-virsă
tora seara,
pristi pădzili aguditi di xerâ
a suflitiloru a noastri
misumoarti...

Tu vinili a noastri, tora seara
si-apreasi Eta...
Tora seara,
noi nu ma himu noi,
deadunu himu
cânticlu.

Tu unâ altâ poemă („Haraua sh-lacrima”), Vrana¹²⁵ aspuni mârazea câ armânjlji xinitipsirâ di limba a loru. Cânticlu a loru nica „u thimiseashti inima”: „Ore frats, u-ngrupatu numa, u-ngrupatu limba, u-ngrupatu sh-inima! Tora di oară, armasi cânticlu, armasi agioclu, armasi pirifanjea, armasi niholu, tsi u thimeashti inima, tu unâ limbâ xeanâ.”

Unâ polemică. Pareili armâneshtsâ tsi alânciră tu anjlji 1960’ (cu protlu scupo ta s-cântâ la numtsâ) agiutarâ multu tră tsânearea tu bană a cânticlu armânescu. Suntu niscântsâ oaminj tsi cutuyursescu ama „aspârdzearea” tsi u featsirâ aeshtsâ cântători. Moabetea agiumdzi ma apreasă anda s-adarâ biani cu cânticlu

---

¹²⁵ Manos Avarakis adră unâ cumatâ muzicală dupâ poema alu Vrana „Catacombi”. Aestu lucru s-featsi tu 2014 (dupâ unu festivalu tsi s-tsânu Athina tră poezia armânească).

armânescu ditu Balcani (ma ashtirnut, ma *ritualicu*). S-pari câ cânticlu armânescu ditu Românie ahurhi calea a lui. Easti unu semnu di bană i ti moarti?

Românie ahurhi unâ moabeti (tsi niscânti ori easti câvgă) tu tsi mutreashti „manelizarea a cânticului armânescu”. Parti ditu aestâ polemică easti shi unu cânticu satiricu multu interesantu. Authorlu vru ta s-armânâ anonimu¹²⁶.

Ti cântătorilji armânj fârâ numir

Oi, tsi puvrie cându nedz la vârâ yiurtie
Sh-ti amârtie va tsâ ancioanji *lăutarilji* ditu Românie.

Stihuri di ficiurits pi iho di *maneauă*,
Vruts compozitori, incultura-i langoari greuă.

Alâsats-nâ cu „Opa,opa” câ noi nu himu dipu glari,
Him intelectuali, nu tivicheli, ni cilimeanj!

Tonlu atselu di gaidă voi dzâtsets câ easti mshatu,
Cum vrets voi, mashi câ a nauă nâ si pari di ...

Armâneashti sh-mucâneashti, tsi tut li mintits dipriunâ?
Noi nu vrem s-trâdzemu corlu pi „Ia-ți mireasă ziua bună”.

R: Cântats cum lipseashti dipriunâ,
Cultura nu va vâ aspargâ,
Nu fudzits di muzica bunâ!

---

¹²⁶ S-fatsi câ lu shtiu aestu authoru. Achicâsescu apofasea a lui ta s-armânâ nicunuscutu. Iholu di la aestu cânticu easti di la pareia „Parazitsii” (vedz cânticlu „Instigare la cultură”).

Nu va s-mutrits mashi la gepi,
Nu va s-loats ghiftsâlji urnechi,
Nu fudzits di a noastrâ culturâ,
Nu fudzits di muzica bunâ!

Avinats *manelistul*, frândzets-lji chitara
Sh-loats-lji shi *microfonlu* ta s-nu v-aspargâ seara!

S-cântâ el la ghiftsâ maca ahâtu âlu tradzi geanlu,
Vrem muzicâ tinjsitâ, nu avem tu mâcari „Salam”-lu¹²⁷.

Câ tse v-alâsats limba, naca vrets s-vâ aspunets cultsâ?
Shtimu câ vinitu di la hoară, ai nu mata mâcats târtsâ!

Tu locu di cântitsi, dedicatsii ti puvrie,
„Di la Glarlu ti Ahmaclu, fârâ numir, si shtie...”

„Sus coada socru’ mare, naşule fii voios!”
Câ tse pi mucăneashti? Pi armăneashti „nu-i frumos”?

Nu vâ achicâsits textili, la numtâ vâ ambitats
Sh-ma nu easi mishtearea, nitsi nu mata cântatsi.

Câftăm s-arugăm *lăutaru* cu facultati,
S-yinâ barim unlu cu zboarâli anvitsati.

Tsi sâ shtibâ câ nu „pâdurea va s-disicâ”, ma „pamporea”,
Sâ shtibâ câ-i numâ di hoară „Pisuderea”¹²⁸.

---

¹²⁷ Easti zborlu di multu cunuscutlu cântâtor di *manele* Florin Stoian tsi ari pânoanjea *Salam*.

Câ nu „tufechi”, ma „rufelj câdzurâ njilj di ori”¹²⁹,
Câ zboarâli s-loati ditu puizii niscântiori.

S-u shtibâ cultura a noastră, s-cântâ tinjsitu,
Voi avets tu *palmaresu*, lâi, vârnû arându adyivâsîtu?¹³⁰

Ta s-tsânemu ziya ndreaptă voi s-higu aoa unâ apridutseari
adrată di Hrista Lupci dupâ unâ poemă adrată di Radu Rosetti, tsi
easti ca unâ turlie di *odă* tră cântători. Lupci nu mashi câ u apridusi
poema ama âlj deadi shi aopsi armânească.

A cântătorlui

Motto:

"Hiu unu flituru njicu, lishoru,
Adzâ bânedzu, mâni va s-moru..."

E. Voynich

Aleptu cântătoru, cu dultsi zboarâ,
La numtâ nâ hârsishi di cafî oarâ
Sh-la cafî-aradâ tini nâ cântashi,
Cu zboarâli sh-iholu tsi li-adrashî.

Avutu ti shtiu câ nu fushi canâoarâ,
- Tu inimâ-i ântreaga ta aveari -
Ahâtu putushi ta s-dai; unu cânticu.
Cu-msheatu iho, ti vruta armânami.

---

¹²⁸ *Aluzie* la cânticlu „Shcreta Pisuderi”, a curi numâ nu easti achicăsită di niscântșă cântători.

¹²⁹ Vedz canticlu „Rufelj” tu aestâ carti.

¹³⁰ Pi Youtube, tu sonea a cânticlu aparû zboarâli: „Cântătorilji tsi chicusirâ di ispetea a cânticlu pot si s-plângâ la adresili: hiumanelistufaraarshini@tsiglarhiu.gu, yindilahoara@agarshiilimba.bd, iunushtiuzboaraliinventez@eminescuitsivapiningaio.com.”

Avutu nu hii, ma tuts tsâ shtimu giunamea,
Câ vrei pânâ la moarti armână.
S-nu-ts parâ-arău - Igurea¹³¹-i bunâ-
Tini va s-fudz... Ma cânticlu-a s-armânâ!...

Unâ alâxeari tu chirolu ditu soni vini di la atsea câ alânciră shi alti organi tu *orchestrili* di România. Anchisita u featsi cântâtoarea Florentina Costea¹³² tsi cântă cu pareia „Via Balkanica” cu organi traditsionali. Jovan Sofronievski¹³³ di la „Via Balkanica” triclu la pareia Kavalla¹³⁴, iu bati clarina. Easti unâ anchisitâ. Va s-dăm urnechi unu cânticu adratu di putsânu chiro: „Hlambura”. Zboarâli suntu alu Gica Godi, iholu easti adratu di Dinca Gospodin. Interpretarea a pareiljei Kavalla (cu boatsea alu Yeoryi Zulfi, agiutatu di Ioti Mela, sh-cu clarina alu Jovan) aspuni câ turnarea la unâ aopsi traditsională easti posibilă. Dăm aoa zboarâli a cânticlui.

Hlambura

Treamburâ vimtul, treamburâ

Pirifanâ hlambură,

Tru yisu anyisatâ,

Cu zori amintatâ,

Sufliti s-deapirâ,

Oclj ascapirâ.

Hlambură-yishteari,

---

¹³¹ Igurea (iyurea) = numa, anamea, tihea

¹³² Florentina scoasi trei CD-uri pânâ tora. Protlu („Miraki”) shi treilu („Umuti”) easti cu avyiulgeadz di Grâtsie. Dheftirlu („Isnafî”) easti cu pareia „Via Balkanica”.

¹³³ Jovan easti ditu Republica Macedonia. Easti armân dupâ afendi. Adră patru anj di Conservator Românie.

¹³⁴ La Kavalla cântă unu chiro shi Sorin Lupci, ficiorlu alu Hrista Lupci, tsi cânta cu ma multi instrumenti traditsionali.

Cărunâ di vreami,
Hlambură-puteari,
Armâ tri-alumtari
Ti Naua Minari,
Hlambură-avyiulii,
Ti Naua Hâryii...

R: Hlambură, hlămburachi,
A farăljei mirachi,
Ljea ambrustela,
Câlâuza nifrântâ,
Pirifanâ, sâmtâ,
Ascoalâ ditu somnu
Ininj tsi dormu,
Fă-li s-ampatură
Irghiliu nividzuti,
A sândzălui băruti...

Hlambură, hlămburauă,
A farăljei harauă,
Arupi-lj ti daima pirdeadzli di scutidi
S-ti videmu
Ditu Dată
Sh-ditu Ascăpitată,
S-ti duchimu,
S-ti hărsimu,
S-ti vigljemu,
S-ti ascăpăm di blăstemu,
S-ti purtăm,
S-ti alăvdăm,
Dealihea s-lu-adrămu
Yislu tsi-nyisăm.

Treamburâ vimtul, treamburâ
Pusimată hlambură...

Tră imnu. Unâ moabeti apreasă tsi alănci dupâ 1989 fu atsea ligată di imnul armânescu „Dimândarea Părintescă”, adratu di Constantin Belemace tu anlu 1880. Argumentul aspus tu aestâ polemică di pareia tsi easti contra a imnului easti atselu câ nu pots s-blastinj (cu ahâtu ma multu nu pots s-tsâ blastinj soia, sotslji; cathiunu di noi ari anvârliga di elu oaminj tsi u alâsarâ limba armânească). Argumentul tsi lu ufiliseashti alantâ parei easti cultural. Imnul intră tu mâdua a armânjlor (ari 137 di anj shi easti zori s-lu alăxeshtsâ).

Dimândarea Părintescă

Părinteasca dimândari,
Nâ sprigiurâ cu foc mari,
Frats di mumă shi di-un tată,
Noi, Armânj di eta toată.

Di sum plocili di murmintsâ,
Strigă a noshtsâ bunj pârintsâ,
Blâstimari/blâstem mari s-aibâ-n casâ,
Cari di limba lui si-alasâ.

Cari sh-alasâ limba lui,
S-lu ardâ pira focului,
Si s-dirinâ yiu pri loc,
Sâ-lj si frigâ limba-n focu.

Elu n-vatra-lj părintescă,
Fumealjea s-nu-sh hărisească,
Di fumelj câruni s-nu bashi,
Nat ân leagăn s-nu anfashi.

Cari fudzi di a lui mumă
Shi di părinteasca-lj numă,
Fugă-lj vrearea Domnului,
Shi dultseamea somnului.

Succeslu tsi-lu avu aestu imnu yini shi ditu mushuteatsa a iholui. Nu shtim maca s-angrăpsi iuva tră istoria a iholui. Elu sh-adutsi multu cu iholu di la „Cântecul Gintei Latine”, poema alu Vasile Alecsandri, adrată tu 1878 sh-tsi amintă premiul durusitu di Sutsata tră xităxeara a limbilor romanitsi (19 di Maiu 1878). Compozitorlu italian Filippo Marchetti adră iholu tră aestâ poemă (tră yiurtia tsi fu cu aestâ apuhie Montpellier, Frântsie). Că tse iholu adratu di Marchetti nu para s-uidisea cu zboarâli alu Alecsandri, Ciprian Porumbescu adră unu nău iho tră „Cântecul Gintei Latine”, tu anlu 1880. Aestu iho s-pari că fu atselu după cari loă fotisea Constantin Belemace anda adră „Dimândarea Părintească”. Nihadzli sh-aducu multu ama nu suntu idyili. Tu unu manualu ditu 1903 angrăpseashti că atselu tsi adră uidisearea muzicală (*aranjamentul muzical*) fu V. Stroescu, tră cari shtimu că eara atumtsea directorlu la liceulu românesc di Sofie.

Vasile Barba (1918-2007) adră unu coru armânescu Brashov, aclo iu eara profesor universitar. Barba scoasi dauă ploci di poemati (1977) shi pirmiti armâneshtsâ (1979). După tsi fudzi Ghirmânie (1983), scoasi revista „Zborlu a nostru”. Ghirmânie, Barba adră 5 congressi armâneshtsâ (1985, 1988, 1993, 1996 shi 1999). Barba eara unu omu cu multă murafeti shi eara shi multu pozitivu. Ti atsea sh-ciucuti mintea pânâ află un tropu ta si-adară

ună variantă pozitivă la imnu. Naparti di pozitivari, Barba alăxi shi arada a strofilor¹³⁵. Mutrits tsi adră năsu:

Dimândarea Părintească (V. Barba, dupâ C. Belimace)

Părinteasca dimândari,
Nâ sprigiurâ cu foc mari,
Frats di muma shi di tată,
Noi, Armânj di eta toată.

Di sum plocili di murmintsâ,
Strigă a noshtsâ buni părintsâ,
Tutu harauă s-aibâ-n casă,
Atselu tsi limba **nu**-shi-alasâ.

Elu tu vatra părintească,
Fumealjea **sâ-shi** hărisească,
Ditu fumelj câruni s-bashi,
Nat ân leagăn **tutu** s-anfashi.

Cari **doari ti** a lui mumă
Shi **ti** părinteasca-lj numă,
S-lu-aibă doara a Domnului,
Shi dultseamea somnului.

Cari sh-alasâ limba lui,
Ambar sâ-lj hibâ calea a lui,
Sh-ma s-lu acatsă jali sh-chisă
Poarta a noastră-i tutu dishcljsă.

---

¹³⁵ Lipseashti s-dzâtsem, naparti di mushuteatsa spirituală a lucrului adratu di Barba, câ poema adrată di elu nu s-cântă. Armânjlji cântă tut vecljul imnu alu Belimace. Spiritual, armâni problema a blâsteamilor.

Gheavasi pi armâneashti. Unlu ditu nai ma mărili amintaticuri tră armânj fu apruchearea a ndreptului ta s-hibâ adratâ gheavasi pi armâneashti tu bâseritsli di Românie. Prota ahtari gheavasi s-tsânu tu 8-li di Sumedru 2015. Oaminjlji tsi cilâstâsirâ ti aestu amintaticu furâ psaltul Nicolae Racu shi Nicu Caramihale¹³⁶. Nicolae Racu avu idheia ta s-bagâ la gheavasi cântări pi armâneashti cu nihadz cunuscuts. Nâsu turnă pi armâneashti unâ multâ avdzâtâ plâcârie-cântari ti Stâ-Măria iu hipsi shi aesti stihuri:

Vinim tora mană, vinim s-ti videm,
Ca s-tsâ dzâtsem ponlu noi tsi-lu avem.
Plâcârsea Marie, plâcârsea ti armânj,
Ta s-him deadun, ta s-himu ma buni.

Psaltul Racu adră niscânti cântitsi tsi s-hibâ maxus cântati la geavasea pi armâneashti. Nâsu s-mindui câ maca armânlu va s-avdâ vâra iho multu cunuscut, atumtsea va s-aibâ ma mari mirachi sâ-shi dishcljdă geanlu câta plâcârie sh-câta Dumnidză. Dăm aoa unâ urnechi di cânticu adratu di Racu (cu iho dupâ unu multu cunuscut cânticu-valsu alu Cola Fudulea: „Toarnă-ti”).

Toarnă-ti Iisuse

Âshi vini ti-Armânami Hristolu cu anami
Sh-adusi etă nauă s-nă himu ti harauă.

R: Toarnă-ti, toarnă-ti Iisuse,
Toarnă-ti, toarnă-ti, cu Armânamea s-hii.

---

¹³⁶ Lipseashti s-lu adutsemu aminti shi prețul George Dima (amintatu 1976), atselu tsi adră nai ma multi gheavasi tu aeshtsâ anj.

Pirazmadz nâ avemu multsâ, nâ adrămu mărtiili tuti,
Cu jali s-nâ plândzem, ashi noi sâ-lj dzâtsem: Toarnâ-ti...

Nâ avemu sâmtsâlji a noshtsâ tsi nu alasâ s-chirem.
Cu oclji âmplini di lăcărni, pi dzânuclj s-câdem. Toarnâ-ti...

Crutsea a noastră-i greauă, candalui u câftăm.
Nă him arăi, alăthusim ma himu sh-multu bunj. Toarnâ-ti...

S-nu-lu ma tindemu pi crutsi ti mintsâ, ti asimi.
Câ bana nă-i dultsi, cu mintea s-himu la tini. Toarnâ-ti...

Tini nâ anvitsashi s-nu nâ mutrimu la trupu,
Ama s-mutrimu la gean, s-nu him anvirinats. Toarnâ-ti...

Tini nâ shtii durearea, caimadzljji tsi-lj purtăm.
Nădia nu nâ alasâ sh-pritu lăcrinj noi tsă grimu. Toarnâ-ti...

Unâ urnimie câtâ armânj. Va s-bitisimu aestâ carti cu unu cânticu-capodoperă alu Nicu Arău ditu anlu 1972. Nicu Arău fu unu cântătoru/compozitoru *enigmaticu* shi *fascinantu*. Shtimu dipu putsâni lucrî tră năsu. Nu tipusi tsiva ditu poemili a lui. Cânticlu „Ndzeană sus tu cânără” aspuni nostalyia tră bana armânească di ma ninti. Easti cântatu caimolu a armânjlor câ suntu arâspândits cu niscânti stihuri geniali: „A curi s-plângu, a curi s-aspun, noi mortsâlji nu-lj avem deadun, mor’lai armânj hits blâstimats, pri iu tritsets mirmints alâsats.” Cânticlu s-bitiseashti cu unâ pozitivari, cu unâ urnimie tră tsi au ti adrari armânjlji tu yinitoru: s-nu cheară tinjia shi si s-duchească ca frats.

Ndzeană sus/tâshi tu cânâră
Unu laiu aush di vâr chiro
Ca njitslji tsi plâng cu iho
Plândzea mâratlu a lui caimo.

R: Iu suntu cupiili di oi,
Cu picurariłji dinâpoi,
Iu suntu lailj shi alghilj njei,
Iu suntu msheatslj anj a mei?

Iu sunt cupii, iu sunt fâlcări,
Iu suntu msheatslj muntsâ mări,
Iu suntu hoarili di armânj,
Cu picurari tsi tragu ziliu?

A curi s-plângu, a curi s-aspun,
Noi mortșâlji nu-lj avem deadun,
Mor'lai armânj hits blâstimats,
Pri iu tritsets mirmints alâsats.

Moi, armânj, moi, lăi mârats,
Tinja voi s-nu u alâsats.
Moi, armânj, moi, lăi mârats,
Daima s-hits ca tsiva frats.